

SOCIOLOGIJA

Srednje splošno izobraževanje

Gimnazija

Gimnazija s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

Gimnazija z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

Dvojezična slovensko-madžarska gimnazija na narodno mešanem območju Prekmurja

Klasična gimnazija

Ekonomska gimnazija

Ekonomska gimnazija s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

Tehniška gimnazija

Tehniška gimnazija s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

Umetniška gimnazija

Umetniška gimnazija s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri

UČNI NAČRT Z DIDAKTIČNIMI PRIPOROČILI

IME PREDMETA: sociologija

Izobraževalni program gimnazije, izobraževalni program gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program gimnazije z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program dvojezične slovensko-madžarske gimnazije na narodno mešanem območju Prekmurja, izobraževalni program ekonomske gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program tehniške gimnazije, izobraževalni program tehniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program umetniške gimnazije - glasbena smer; modul A: glasbeni stavek, izobraževalni program umetniške gimnazije - glasbena smer; modul B: petje-instrument, izobraževalni program umetniške gimnazije - glasbena smer; modul C: jazz-zabavna glasba, izobraževalni program umetniške gimnazije - plesna smer; modul A: balet, izobraževalni program umetniške gimnazije - plesna smer; modul B: sodobni ples, izobraževalni program umetniške gimnazije - likovna smer, izobraževalni program umetniške gimnazije - smer gledališče in film, izobraževalni program umetniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri - glasbena smer; modul A: glasbeni stavek, izobraževalni program umetniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri - glasbena smer; modul B: petje-instrument, izobraževalni program umetniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri - likovna smer:

obvezni predmet (70 ur)

maturitetni standard (280 ur)

Izobraževalni program klasične gimnazije:

obvezni predmet (70/210 ur)

maturitetni standard (280 ur)

PRIPRAVILA PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA V SESTAVI:

Tanja Popit, Zavod RS za šolstvo; Vesna Kern, Gimnazija Bežigrad; dr. Živa Kos, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta; Darja Mlakar, Gimnazija Jožeta Plečnika Ljubljana; Blanka Pokeršnik, Prva gimnazija Maribor; dr. Veronika Tašner, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; dr. Samo Uhan, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede; mag. Nataša Lampret, Zavod RS za šolstvo

JEZIKOVNI PREGLED: Nina Žitko Pucer

OBLIKOVANJE: neAGENCIJA, digitalne preobrazbe, Katja Pirc, s. p.

IZDALA: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod RS za šolstvo

ZA MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE: dr. Vinko Logaj

ZA ZAVOD RS ZA ŠOLSTVO: Jasna Rojc

Ljubljana, 2025

SPLETNA IZDAJA

DOSTOPNO NA POVEZAVI:

https://eportal.mss.edus.si/msswww/datoteke/ucni_nacrti/2026/un-dp-sociologija_gim-si-is-dv-kl-ek-ek_si-teh-teh_si-um-um_si.pdf

CIP

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](#)-ID [247990787](#)

ISBN 978-961-03-1047-1 (Zavod RS za šolstvo, PDF)

BESEDILO O SEJI SS

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje je na svoji 244. seji, dne 22. 5. 2025, določil učni načrt sociologija za izobraževalni program gimnazije, izobraževalni program gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program gimnazije z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program dvojezične slovensko-madžarske gimnazije na narodno mešanem območju Prekmurja, izobraževalni program klasične gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program tehniške gimnazije, izobraževalni program tehniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program umetniške gimnazije in izobraževalni program umetniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri.

Strokovni svet RS za splošno izobraževanje se je na svoji 244. seji, dne 22. 5. 2025, seznanil z didaktičnimi priporočili k učnemu načrtu sociologija za izobraževalni program gimnazije, izobraževalni program gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program gimnazije z italijanskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program dvojezične slovensko-madžarske gimnazije na narodno mešanem območju Prekmurja, izobraževalni program klasične gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije, izobraževalni program ekonomske gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri, izobraževalni program tehniške gimnazije, izobraževalni program tehniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju v slovenski Istri.

slovenski Istri, izobraževalni program umetniške gimnazije in
izobraževalni program umetniške gimnazije s slovenskim učnim jezikom na
narodno mešanem območju v slovenski Istri.

PRIZNANJE AVTORSTVA – NEKOMERCIALNO – DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI

**Prenova izobraževalnih programov s prenovijo ključnih programskih dokumentov (kurikuluma za
vrtce, učnih načrtov ter katalogov znanj)**

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

KAKO SE ZNAJTI?

TIPIČNE STRANI

V dokumentu je za dijakinje in dijake, učiteljice in učitelje ipd. uporabljena moška slovnična oblika, ki velja enakovredno za oba spola.

Tema sporoča vsebinski okvir ali okvir predmetnospecifičnih zmožnosti, povezanih s cilji oz. skupinami ciljev: teme so predmetno specifične in lahko vključujejo vsebinske sklope in dejavnosti ter razvijajo veščine, zmožnosti in koncepte, ki naj bi jih dijaki izgrajevali in razvijali v procesu učenja.

Vrsta teme:
Obvezno
Izbirno
Maturitetno

Opis teme zajema ključne poudarke oz. koncepte kot okvir skupinam ciljev.

Dodatna pojasnila za temo lahko vsebujejo razlago o zasnovi teme, usmeritve in/ali navodila, ki se nanašajo na vsebino, vrsto teme, členitev teme, poimenovanje, trajanje, dejavnosti, izvedbo aktivnosti, učne pripomočke ... oz. karkoli, kar je pomembno za to temo.

IME TEME

OBVEZNO

OPIS TEME

Em fugiaspiduci sitet ut etur, in conest dipsum eosa nonsequam volorum, ommolor aut desequi duciist estrunda volorest, sandeni maximin uscillab il magnam quiam quo con explacc ullaccum alisi quidell igendam, in repta dolupta volor sam, ut hilit laut faccumqui omnim ut doluptur, quam consequ atibus dolo dignate mporehent qui tem nonseque por aliquisimust que volestrum esed quibusdae milla conserf ernate dentiat.

Ma vellaut quatio rporrore voluptae cus et illent harum doluptatur, et quas molorporia doluptatis molum rae nos event, inullit incimaiozem fugiandantis et fugitisque maion ped quo odi beatur, sequi illisqui ipidel escim reprat.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Ullatur sequo qui ut vellenderio. Re exceseq uiatur aturem eos millandio totaquis alibus iume voluptatia quis aut quamust iosant prestius, ut ommodigendis doluptaes dersped moluptae. Harum a volupta tiatur, ne veles quia voluptatia similic tatesequam, seque ventio. Hendis erum quissequo quist que con nulparum ut quuntemos et repro quod ma nimusa sae vellaut eum ulpari valent voluptu rempor a de omnimax impellu ptatiaecusa ducipsae aut evelles temolup tincil imporia simped et endes eum et molum que laborerat voluptiurem nempori bustio explabo rionsenet evenimin nis ex eum voluptam consed que volupid eliquibus, tetusda ntusam ellis ut archill uptiore rundiae nimusdam vel enit, optibea quiaspelitem lam alit re, omnis ab il mo dolupti commihi tionsequiam eicia dolo intur accusci musdaecatet faccatur? Sinctet latiam facescipsa

Ceria pa iumquam, exernam quaspis dit equasit, omnis quis aut apitassum coribusda invenih icatorum qui ut re perumquaepep quame moditatum ipient veligna tessint iaessum, optamus, testi sediasped moluptatem aperiam aut quodips usciate veribus.

Mi, asit volupta tuscil int aspel illit atur, eum idenist iorrum alit, nim re illitas ma nimi, iusclisita dolorrym volorepedio core, consequam quae. De nossiti officillate

Z oznako **SC** so označeni ključni cilji posameznih področij skupnih ciljev. Številčni zapis pri oznaki skupnih ciljev se navezuje na preglednico s skupnimi cilji.

27. 2. 2025 /// 15:45

IME SKUPINE CILJEV

CILJI

Z oznako **O** so označeni obvezni cilji.

Z ležečim tiskom in oznako **I** so označeni izbirni cilji.

- O:** Et plabo. Nam eum fuga. Et explat. Xerro et aut que nihicia doloribus, velisci tatur
I: *Que ommodic aboribust, tesequae nimaionseni arum audit minusda dolum, si venimil itatat. Estinve litatem ut adit quid qui.* **SC** (2.2.2.1)
I: *Quia voluptatur aut od minverum, quas ilis et mint, eature rehenit magnatur aut exceaquam reiunt et omnis nobit vero excepel in nimagmam quat officiam que plaborpore ne culpa eum dolore aut aspicias sanihil moditam re pelias ne veri reperferes solos dolorum, quidit ad qui dolorerun.*
O: Ibus nis auda vendio venis saperum atem quiant aut pre comniscia num at is quoditi ne estinve litatem venis saperum atem quiant. **SC** (1.3.4.2 | 2.1.1.1 | 2.1.2.1 | 2.2.1.1 | 2.2.1.2 | 3.1.3.1 | 5.1.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak

S krepko označenim besedilom so izpostavljeni **minimalni standardi znanja**.

Z ležečim besedilom so označeni izbirni standardi oz. standardi znanja, ki izhajajo iz izbirnih ciljev.

Dodatne pisave in oznake pri standardih so opredeljene v obvezujočih navodilih za učitelja (npr. podčrtani, M, PTI itd.)

- Obisquamet faccab incium repenam id quist plita nume con nonectem sit volentis etur sanda de velictorrum quasimus mo mi.
- Ilcillabo. Bor as plibusc ipidesequat latia cuptatu repeliam.
- Et ommo commolo ratatur saepedit essunt que parit, expelliquam rem simos con es est volorrum quae. Aximintios et faccae. Inciet, ommolo con commoluptas aut vidusci enient.**
- Ut fuga. Nemperum fuga.**
- Ma vellaut quiatio rporore voluptae cus et illent harum doluptatur, et quas
- Omnim ut doluptur, quam consequi.
- Obisquamet faccab incium repenam id quist plita nume con nonectem sit volentis etur sanda de velictorrum quasimus mo mi.*
- Ilcillabo. Bor as plibusc ipidesequat latia cuptatu repeliam.*
- Et ommo commolo ratatur saepedit essunt que parit, expelliquam rem simos con es est volorrum quae. Aximintios et faccae. Inciet, ommolo con commoluptas aut vidusci enient.
- Ut fuga. Nemperum fuga.*

TERMINI:

☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint	☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint
☐ veligna tessint	☐ laborerat voluptiurem	☐ veligna tessint	

Pojmi, ki jih dijak mora poznati oz. razumeti (in/ali znati smiselno uporabljati), lahko pa so navedeni tudi priporočeni pojmi. Nabor (strokovnih) terminov zaokrožuje in dopolnjuje posamezno temo, predstavlja pa informacijo učitelju pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela. Namenjen je navedbi terminologije, ki jo na področju določene teme v določenem obdobju izobraževalne vertikale usvojijo dijaki.

VIRI IN LITERATURA PO POGLAVJIH

Viri in literatura,
ki so vključeni v
posamezno temo.

NASLOV TEME

- » Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Morbi eget ante eget ante hendrerit convallis vitae et purus. Donec euismod dolor sed neque condimentum, at sodales enim interdum. <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>

NASLOV SKUPINE CILJEV

- » Etiam, M. (2019). Eget laoreet ipsum. Nulla facilisi.
- » Parum, V. (2025). Sequi blaboreet quosam. Seque cus.
- » Morbi P. (2007). Sed ac arcu id velit facilisis aliquet. Nec tincidunt.
- » Eget O. (2010). Vestibulum vitae massa eget orci condimentum fringilla a ac turpis. Nulla et tempus nunc, vitae scelerisque tellus. Sed in tempus mi, a aliquet quam. Integer ut euismod eros, vel pretium mi. Maecenas sollicitudin.
- » Nunc N. (2023). Morbi suscipit ante quis viverra sollicitudin. Aenean ultricies.
- » Nunc N., Ante A., Sem S. (2015). Nullam congue eleifend magna in venenatis. Ut consectetur quis magna vitae sodales. Morbi placerat: <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>
- » Sed A. (2024). Ut aliquet aliquam urna eget laoreet. Fusce hendrerit dolor id mauris convallis, at accumsan lectus fermentum. Nunc bibendum quam et nibh elementum consectetur.

NASLOV SKUPINE CILJEV

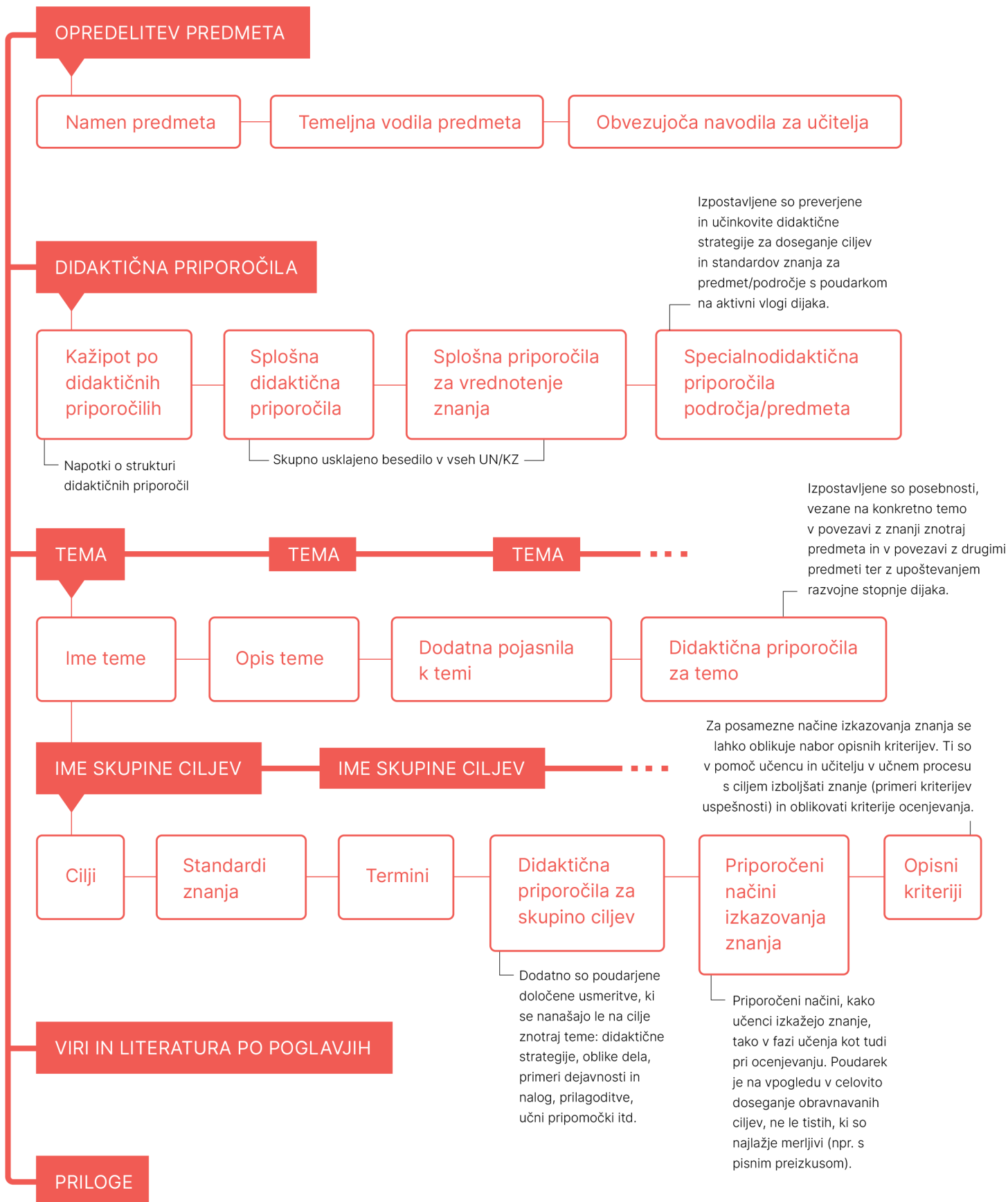
- » Vestibulum vitae massa eget orci condimentum fringilla, <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>
- » Nunc F.: Vivamus quis tortor et ipsum tempor laoreet id quis nunc. Phasellus quis sagittis ligula.
- » Redaktion, 2018. Morbi placerat: <https://lorem.ipsum.com/mubis/link/n0n2c3c>

Viri in literatura, ki so vključeni
v posamezno skupino ciljev.

Hiperpovezava
do zunanjega vira

KAKO SE ZNAJTI?

STRUKTURA UČNEGA NAČRTA Z DIDAKTIČNIMI PRIPOROČILI

KAZALO

OPREDELITEV PREDMETA.....	10	SPOL, TELO IN ZDRAVJE	45
Namen predmeta.....	10	Spol v družbi	45
Temeljna vodila predmeta	10	Telo in zdravje	47
Obvezujoča navodila za učitelje	11	RAZISKOVALNA NALOGA	48
DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	12	Raziskovalna naloga	48
Kažipot po didaktičnih priporočilih	12	PRILOGE	49
Splošna didaktična priporočila	12		
Splošna priporočila za vrednotenje znanja ...	14		
Specialnodidaktična priporočila področja/predmeta	15		
TEME, CILJI, STANDARDI ZNANJA.....	19		
SOCIOLOGIJA KOT ZNANSTVENA DISCIPLINA	20		
Sociološka perspektiva.....	21		
Metodologija sociološkega raziskovanja.....	22		
KULTURE IN DRUŽBA	23		
Kulture in družba	24		
Migracije.....	25		
SOCIALIZACIJA	26		
Socializacija	27		
DRUŽBENE NEENAKOSTI.....	28		
Družbene neenakosti	29		
Ekološka neenakost	30		
DRŽAVA, DRUŽBA IN DRUŽBENA MOČ.....	31		
Država, družba, družbena moč	31		
MNOŽIČNI MEDIJI IN KOMUNIKACIJE	33		
Množični mediji in komunikacije	33		
ODKLONSKOST IN KRIMINALITETA.....	35		
Odklonskost in kriminaliteta	35		
RELIGIJE IN DRUŽBA	37		
Religije in družba	37		
DRUŽINE	39		
Družine	39		
VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE.....	41		
Vzgoja in izobraževanje	41		
DELO IN PROSTI ČAS.....	43		
Delo in prosti čas	43		

OPREDELITEV PREDMETA

NAMEN PREDMETA

Namen predmeta sociologije je, da dijakinje in dijake opremi s tistimi znanji in spretnostmi, ki so pomembni in potrebni za razumevanje lastnega osebnega življenja in širših (sodobnih) družbenih odnosov, pojavov in procesov v razmerju z izkušnjo posameznika in družbenih skupin. Sociološka perspektiva je zasnovana na ideji, da je posameznika nemogoče ločiti od družbe, v kateri živi. Ob pridobivanju socioloških znanj dijakinje in dijaki krepijo zavedanje, da so vpeti v družbeno življenje, da niso zgolj skupek posameznikov, hkrati pa se s pomočjo sociološke imaginacije učijo razumevati lastne izkušnje v družbenem kontekstu.

Dijake predmet sociologija motivira za znanstveno preučevanje družbenih procesov in skupin ter jih navaja na uporabo znanstvenega mišljenja. S sociološkega vidika prepoznajo večplastnost in zapletenost sodobnih družb. Ob analiziranju družbenih dogodkov, pojavov in sprememb ter individualnih odločitev razvijajo razumevanje, da okoliščine, v katerih delujejo, niso zgolj naključen splet dogodkov, ampak potekajo po določenih družbenih in kulturnih vzorcih. Razumejo tudi, da delovanje ljudi ni zgolj determinirano s temi okoliščinami, temveč da so ljudje hkrati tudi sami njihovi ustvarjalci.

Ta znanja in spretnosti omogočajo dijakom, da se tvorno vključijo v družbo in sodelujejo pri njenih pomembnih odločitvah na osnovi znanstvenih spoznanj, empiričnih dognanj, socioloških raziskav in kritične uporabe sociološkega podatkovja. Omogoči jim razumevanje družbenih procesov, ki prispevajo k družbenim problemom/pojavom, s katerimi se spoprijemamo v 21. stoletju kot so revščina, nasilje, kriminal, podnebne spremembe, vpliv umetne inteligence (UI) ...

Sociologija, tudi s pojasnjevanjem odnosa med posameznikom in družbo, odpira razmislek, kako družbeni dejavniki oblikujejo individualno odzivanje in skupinsko obnašanje ljudi, ter tako pomaga dijakom boljše razumeti osebne odločitve in doživljanje, saj jim pokaže, kako družbeni svet vpliva na to, kako razmišljajo, čustvujejo in delujejo.

Predmet posebej omogoča spoznavanje in analizo slovenske družbe, vendar pa usmerja analitično pozornost dijakov tudi k temeljnim značilnostim drugih sodobnih družb in kultur.

TEMELJNA VODILA PREDMETA

Didaktični pristopi in učne strategije naj izhajajo iz avtonomije učitelja in spodbujajo aktivno vlogo dijakov. Učitelj naj uporablja raznovrstne oblike, metode in pristope za doseganje

učnih ciljev (diskusija, analiza člankov/virov, igra vlog ...), s pomočjo katerih pri dijakih krepi zavedanje o pomembnosti učenja in znanja v sodobni družbi.

Pri vseh temah naj učitelj poudarja in spodbuja strpnost, solidarnost in odgovornost ter pri dijakih razvija spoštljivo komunikacijo in kritično razmišljanje.

OBVEZUJOČA NAVODILA ZA UČITELJE

Učni načrt je zasnovan tako, da se prvih pet tem, ki predstavljajo temeljno sociološko znanje, obravnava v okviru obveznega 70-urnega predmeta. Te teme so: Sociologija kot znanstvena disciplina, Kulture in družba, Socializacija, Družbene neenakosti ter Država, družba in družbena moč.

Preostalih osem tem se obravnava v okviru izbirnega 210-urnega predmeta. Te teme so: Množični mediji in komunikacije, Odklonskost in kriminaliteta, Religije in družba, Družine, Vzgoja in izobraževanje, Delo in prosti čas, Spol, telo in zdravje ter Raziskovalna naloga.

V okviru izbirnega predmeta lahko dijaki teme iz obveznega predmeta poglobijo, pri nekaterih temah pa aplicirajo osnovne koncepte in koncepcije tudi na posamezne družbene podsisteme, ki bistveno zaznamujejo življenje v sodobnih družbah.

Tudi v okviru obveznega predmeta lahko učitelj obravnava posamezne teme ali cilje iz izbirnega predmeta.

Za maturitetni predmet (280 ur) so obvezne vse teme, tako iz obveznega kot izbirnega predmeta.

Vsebinski sklopi se dopolnjujejo, so enakovredni, kronološko zaporedje pri izvedbi pa je v avtonomiji učitelja. Tako v osnovnem, predvsem pa v maturitetnem delu spodbujamo aktivno delo dijakov, ki naj pokažejo svojo iniciativnost in kreativnost pri zanimanju za določeno sociološko vsebino.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

KAŽIPOT PO DIDAKTIČNIH PRIPOROČILIH

Razdelke *Kažipot po didaktičnih priporočilih*, *Splošna didaktična priporočila* in *Splošna priporočila za vrednotenje znanja* je pripravil Zavod RS za šolstvo.

Didaktična priporočila prinašajo učiteljem napotke za uresničevanje učnega načrta predmeta v pedagoškem procesu. Zastavljena so večplastno, na več ravneh (od splošnega h konkretnemu), ki se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo.

- » Razdelka **Splošna didaktična priporočila** in **Splošna priporočila za vrednotenje znanja** vključujeta krovne usmeritve za načrtovanje, poučevanje in vrednotenje znanja, ki veljajo za vse predmete po celotni izobraževalni vertikali. Besedilo v teh dveh razdelkih je nastalo na podlagi *Usmeritev za pripravo didaktičnih priporočil k učnim načrtom za osnovne šole in srednje šole* (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/3ladrdr>) ter *Izhodišč za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji* (<https://aplikacijaun.zrss.si/api/link/plw0909>) in je v vseh učnih načrtih enako.
- » Razdelek **Specialnodidaktična priporočila področja/predmeta** vključuje tista didaktična priporočila, ki se navezujejo na področje/predmet kot celoto. Zajeti so didaktični pristopi in strategije, ki so posebej priporočeni in značilni za predmet glede na njegovo naravo in specifične.

Učni načrt posameznega predmeta je členjen na *teme*, vsaka tema pa se lahko nadalje členi na *skupine ciljev*.

- » Razdelka **Didaktična priporočila za temo** in **Didaktična priporočila za skupino ciljev** vključujeta konkretne in specifične napotke, ki se nanašajo na poučevanje določene teme oz. skupine ciljev znotraj teme. Na tem mestu so izpostavljene preverjene in učinkovite didaktične strategije za poučevanje posamezne teme ob upoštevanju značilnosti in vidikov znanja, starosti dijakov, predznanja, povezanosti znanja z drugimi predmeti/področji ipd. Na tej ravni so usmeritve lahko konkretizirane tudi s primeri izpeljave oz. učnimi scenariji.

Didaktična priporočila na ravni skupine ciljev zaokrožujeta razdelka **Priporočeni načini izkazovanja znanja** in **Opisni kriteriji**, ki vključujeta napotke za vrednotenje znanja (spremljanje, preverjanje, ocenjevanje) znotraj posamezne teme oz. skupine ciljev.

SPLOŠNA DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Učitelj si za uresničitev ciljev učnega načrta, kakovostno učenje ter optimalni psihofizični razvoj dijakov prizadeva zagotoviti varno in spodbudno učno okolje. V ta namen pri poučevanju uporablja raznolike

didaktične strategije, ki vključujejo učne oblike, metode, tehnike, učna sredstva in gradiva, s katerimi dijakom omogoča aktivno sodelovanje pri pouku, pa tudi samostojno učenje. Izbira jih preišči, glede na namen in naravo učnih ciljev ter glede na učne in druge, za učenje pomembne značilnosti posameznega dijaka, učne skupine ali oddelka.

Varno in spodbudno učno okolje učitelj zagotavlja tako, da:

- » spodbuja medsebojno sprejemanje, sodelovanje, čustveno in socialno podporo;
- » neguje vedoželjnost, spodbuja interes in motivacijo za učenje, podpira razvoj različnih talentov in potencialov;
- » dijake aktivno vključuje v načrtovanje učenja;
- » kakovostno poučuje in organizira samostojno učenje (individualno, v parih, skupinsko) ob različni stopnji vodenja in spodbujanja;
- » dijakom omogoča medsebojno izmenjavo znanja in izkušenj, podporo in sodelovanje;
- » prepozna in pri poučevanju upošteva predznanje, skupne in individualne učne, socialne, čustvene, (med)kulturne, telesne in druge potrebe dijakov;
- » dijakom postavlja ustrezno zahtevne učne izzive in si prizadeva za njihov napredek;
- » pri dijakih stalno preverja razumevanje, spodbuja ozaveščanje in usmerjanje procesa lastnega učenja;
- » proces poučevanja prilagaja ugotovitvam sprotne spremljanja in preverjanja dosežkov dijakov;
- » omogoča povezovanje ter nadgrajevanje znanja znotraj predmeta, med predmeti in predmetnimi področji;
- » poučuje in organizira samostojno učenje v različnih učnih okoljih (tudi virtualnih, zunaj učilnic), ob uporabi avtentičnih učnih virov in reševanju relevantnih življenjskih problemov in situacij;
- » ob doseganju predmetnih uresničuje tudi skupne cilje različnih področij (jezik, državljanstvo, kultura in umetnost; trajnostni razvoj; zdravje in dobrobit; digitalna kompetentnost; podjetnost).

Učitelj pri uresničevanju ciljev in standardov znanja učnega načrta dijakom omogoči prepoznavanje in razumevanje:

- » smisla oz. namena učenja (kaj se bodo učili in čemu);
- » uspešnosti lastnega učenja oz. napredka (kako in na temelju česa bodo vedeli, da so pri učenju uspešni in so dosegli cilj);
- » pomena različnih dokazov o učenju in znanju;
- » vloge povratne informacije za stalno izboljševanje ter krepitev občutka »zmorem«;
- » pomena medvrstniškega učenja in vrstniške povratne informacije.

Za doseganje celostnega in poglobljenega znanja učitelj načrtuje raznolike predmetne ali medpredmetne učne izzive, ki spodbujajo dijake k aktivnemu raziskovanju, preizkušanju, primerjanju, analiziranju, argumentiranju,

reševanju avtentičnih problemov, izmenjavi izkušenj in povratnih informacij. Ob tem nadgrajujejo znanje ter razvijajo ustvarjalnost, inovativnost, kritično mišljenje in druge prečne veščine. Zato učitelj, kadar je mogoče, izvaja projektni, problemski, raziskovalni, eksperimentalni, izkustveni ali praktični pouk in uporablja temu primerne učne metode, pripomočke, gradiva in digitalno tehnologijo.

Učitelj upošteva raznolike zmožnosti in potrebe dijakov v okviru notranje diferenciacije in individualizacije pouka ter personalizacije učenja s prilagoditvami, ki obsegajo:

- » učno okolje z izbiro ustreznih didaktičnih strategij, učnih dejavnosti in oblik;
- » obsežnost, zahtevnost in kompleksnost učnih ciljev;
- » raznovrstnost in tempo učenja;
- » načine izkazovanja znanja, pričakovane rezultate ali dosežke.

Učitelj smiselno upošteva načelo diferenciacije in individualizacije tudi pri načrtovanju domačega dela dijakov, ki naj bo osmišljeno in raznoliko, namenjeno utrjevanju znanja in pripravi na nadaljnje učenje.

Individualizacija pouka in personalizirano učenje sta pomembna za razvijanje talentov in potencialov nadarjenih dijakov. Še posebej pa sta pomembna za razvoj, uspešno učenje ter enakovredno in aktivno vključenost dijakov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, z učnimi težavami, dvojno izjemnih, priseljencev ter dijakov iz manj spodbudnega družinskega okolja. Z individualiziranimi pristopi preko inkluzivne poučevalne prakse učitelj odkriva in zmanjšuje ovire, ki dijakom iz teh skupin onemogočajo optimalno učenje, razvoj in izkazovanje znanja, ter uresničuje v individualiziranih programih in v drugih individualiziranih načrtih načrtovane prilagoditve vzgojno-izobraževalnega procesa za dijake iz specifičnih skupin.

SPLOŠNA PRIPOROČILA ZA VREDNOTENJE ZNANJA

Vrednotenje znanja razumemo kot ugotavljanje znanja dijakov skozi celoten učni proces, tako pri spremljanju in preverjanju (ugotavljanje predznanja in znanja dijaka na vseh stopnjah učenja) kot tudi pri ocenjevanju znanja.

V prvi fazi učitelj kontinuirano spremlja in podpira učenje, preverja znanje vsakega dijaka, mu nudi kakovostne povratne informacije in ob tem ustrezno prilagaja lastno poučevanje. Pred začetkom učnega procesa učitelj najprej aktivira in ugotavlja dijakovo predznanje in ugotovitve uporabi pri načrtovanju pouka. Med učnim procesom sproti preverja doseganje ciljev pouka in standardov znanja ter spremlja in ugotavlja napredek dijaka. V tej fazi učitelj znanja ne ocenjuje, pač pa na osnovi ugotovitev sproti prilagaja in izvaja dejavnosti v podporo in spodbudo učenju (npr. dodatne dejavnosti za utrjevanje znanja, prilagoditve načrtovanih dejavnosti in nalog glede na zmožnosti in potrebe posameznih dijakov ali skupine).

Učitelj pripomore k večji kakovosti pouka in učenja, tako da:

- » sistematično, kontinuirano in načrtno pridobiva informacije o tem, kako dijak dosega učne cilje in usvaja standarde znanja;
- » ugotavlja in spodbuja razvoj raznolikega znanja – ne le vsebinskega, temveč tudi procesnega (tj. spretnosti in veščin), spremlja in spodbuja pa tudi razvijanje odnosnega znanja;

- » spodbuja dijaka, da dosega cilje na različnih taksonomskih ravneh oz. izkazuje znanje na različnih ravneh zahtevnosti;
- » spodbuja uporabo znanja za reševanje problemov, sklepanje, analiziranje, vrednotenje, argumentiranje itn.;
- » je naravnani na ugotavljanje napredka in dosežkov, pri čemer razume, da so pomanjkljivosti in napake zlasti priložnosti za nadaljnje učenje;
- » ugotavlja in analizira dijakovo razumevanje ter odpravlja vzroke za nerazumevanje in napačne predstave;
- » dijaka spodbuja in ga vključuje v premisleke o namenih učenja in kriterijih uspešnosti, po katerih vrednoti lastno učno uspešnost (samovrednotenje) in uspešnost vrstnikov (vrstniško vrednotenje);
- » dijaku sproti podaja kakovostne povratne informacije, ki vključujejo usmeritve za nadaljnje učenje.

Ko so dejavnosti prve faze (spremljanje in preverjanje znanja) ustrezno izpeljane, sledi druga faza, ocenjevanje znanja. Pri tem učitelj dijaku omogoči, da lahko v čim večji meri izkaže usvojeno znanje. To doseže tako, da ocenjuje znanje na različne načine, ki jih je dijak spoznal v procesu učenja. Pri tem upošteva potrebe dijaka, ki za uspešno učenje in izkazovanje znanja potrebuje prilagoditve.

Učitelj lahko ocenjuje samo znanje, ki je v učnem načrtu določeno s standardi znanja. Predmet ocenjevanja znanja niso vsi učni cilji, saj vsak cilj nima z njim povezanega specifičnega standarda znanja. Učitelj ne ocenjuje stališč, vrednot, navad, socialnih in čustvenih veščin ipd., čeprav so te zajete v ciljnih učnega načrta in jih učitelj pri dijaku sistematično spodbuja, razvija in v okviru prve faze tudi spremlja.

Na podlagi standardov znanja in kriterijev uspešnosti učitelj, tudi v sodelovanju z drugimi učitelji, pripravi kriterije ocenjevanja in opisnike ter jih na ustrezen način predstavi dijaku. Če dijak v procesu učenja razume in uporablja kriterije uspešnosti, bo lažje razumel kriterije ocenjevanja. Ugotovitve o doseganju standardov znanja, ki temeljijo na kriterijih ocenjevanja in opisnikih, se izrazijo v obliki ocene.

Učitelj z raznolikimi načini ocenjevanja omogoči izkazovanje raznolikega znanja (védenje, spretnosti, veščine) na različnih ravneh. Zato poleg pisnih preizkusov znanja in ustnih odgovorov ocenjuje izdelke (pisne, likovne, tehnične, praktične in druge za predmet specifične) in izvedbo dejavnosti (govorne, gibalne, umetniške, eksperimentalne, praktične, multimedijske, demonstracije, nastope in druge za predmet specifične), s katerimi dijak izkaže svoje znanje.

SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA PODROČJA/PREDMETA

Dijake želimo opremiti z naborom socioloških teorij, konceptov in metod, s katerimi bodo lahko prepoznavali, razumeli in preučevali različne družbene procese in v njih lastne izkušnje.

Sociologijo v učnem procesu vzpostavljamo kot znanstveno disciplino, zato pri temah poudarjamo povezanost socioloških teorij, konceptov in izbranih metodoloških pristopov z relevantnimi raziskavami (kvalitativnimi, kvantitativnimi, kombinacija obeh pristopov) in slednje apliciramo na aktualna družbena vprašanja.

Ob tem dijaki razvijajo sposobnost, da družbe ali dejanj posameznikov ne ocenjujejo zgolj z vidika lastne izkušnje, temveč s širše družbene in kulturne perspektive, ki temelji na načelih znanstvenega spoznavanja, in ne na »zdravo razumskih« načelih. S takim pristopom spodbujamo krepitev sociološke perspektive/imaginacije, ki mladim pokaže vrednost sociologije kot znanstvene discipline, ki omogoča boljše razumevanje kompleksnosti človeških družb in hkrati ponuja orodja za gradnjo pravičnejše družbe.

Pri poučevanju mora biti vseskozi nakazana raziskovalna naravnost sociologije, njena aktualnost in težnja, da bi prispevala k racionalnemu urejanju družbenega življenja. Zato naj bosta vsebina in raba posameznih pojmov konkretizirani s primeri iz sodobnih socioloških raziskav, še zlasti tistih, ki obravnavajo slovensko družbo. Pri tem je mogoče uporabljati baze podatkov, npr. Slovensko javno mnenje (SJM), Arhiv družboslovnih podatkov (<https://www.adp.fdv.uni-lj.si>) ... Uporabiti pa je mogoče tudi odprtokodne platforme za analizo podatkov, ki omogočajo razumevanje globalnih družbenih trendov, npr. Gapminder, Our World in Data.

Podobno velja za obravnavanje različnih teoretskih usmeritev v sociologiji, ki naj jih učitelj vključuje predvsem pri obravnavi posameznih tem in raziskovalnih problemov. Kot primere izpostavljam: socializacijo, družbeno neenakost, spol itd., ki jih je mogoče obravnavati z različnimi teoretskimi usmeritvami in različnimi metodami, ki osvetljujejo različne vidike izbranega družbenega fenomena. Pri tem je treba pokazati, da različne teoretične usmeritve pogosto vključujejo izbiro različnih raziskovalnih postopkov in različne predstave o praktični relevantnosti socioloških spoznanj.

Vrstni red obravnave tem, ki jih vsebuje učni načrt, ni obvezen, zaželeno pa je, da dijaki spoznajo medsebojno povezanost družbenih pojavov in kompleksnost procesov v družbi.

To omogoča tudi povezovanje socioloških spoznanj z znanji z drugih predmetnih področij in usposabljanje dijakov za uporabo socioloških znanj pri drugih predmetih. Zavzemamo se za interdisciplinarni pristop, saj se sociologija povezuje z drugimi znanstvenimi disciplinami, kot so: psihologija, zgodovina, filozofija, geografija, slovenščina, ekonomija, politologija itd., kar vabi k uporabi interaktivnih metod poučevanja.

Povezovanje z drugimi predmetnimi področji kaže dijakom, da je učenje sociologije del širšega koncepta vseživljenjskega učenja in da lahko pridobljene veščine in znanja iz sociologije uporabijo bodisi v vsakdanjem življenju bodisi v povezavi z drugimi znanostmi.

V učnem načrtu so zapisana splošna znanja, ki so obvezna za vse dijake, med ponujenimi znanji pa učitelj izbere znanja glede na interese in sposobnosti dijakov.

Pri poučevanju sociologije je treba nameniti pozornost: razvijanju osnovne podatkovne pismenosti, spodbujanju sodelovanja in dialoga, prakticiranju strpnosti do drugačnosti; sposobnosti argumentiranega in strpnega izražanja lastnih stališč; sposobnosti refleksije lastnega socialnega položaja, prepričanj, predsodkov in delovanj; sposobnosti kritične analize in presoje izsledkov raziskav pa tudi različnih vrst gradiv in virov, ki jih srečujejo v vsakdanjem življenju; raziskovalnim sposobnostim in spretnostim.

Učitelj je avtonomen pri izbiri oblik in metod poučevanja, razvijanja spretnosti in sposobnosti, pri tem pa naj upošteva, da poučevanje sociologije zahteva izbor didaktičnih metod, ki omogočajo uresničevanje tudi prej izbranih ključnih skupnih ciljev. Ob tem naj učitelj prilagodi metode učni skupini, ob upoštevanju heterogenosti znanja, interesov in zmožnosti dijakov.

Cilji oziroma standardi znanja so zapisani in strukturirani tako, da omogočajo smiselno diferenciacijo in individualizacijo pouka. Načelo individualizacije in inkluzije se pri pouku zagotavlja oziroma udejanja pri vseh temah in ciljih, saj so zapisani dovolj široko, da omogočajo znanje na različnih nivojih. Opredeljeni so tudi minimalni standardi.

Priporočila za preverjanje in ocenjevanje znanja

Različni cilji, spretnosti in sposobnosti, ki jih razvija sociologija, usmerjajo v različne načine ocenjevanja. Učitelj naj zato kombinira različne oblike vrednotenja glede na zastavljene cilje, priporočamo pa, da eno oceno dijaki pridobijo s pisanjem sociološkega eseja in/ali s pripravo in predstavitvijo samostojnega dela (krajše pisne interpretacije manj zahtevnega sociološkega besedila, kritične analize medijskih sporočil, kritične interpretacije raziskovalnih poročil - kvalitativnih in kvantitativnih, s pripravo in predstavitvijo osnutka raziskovalne naloge, izdelavo krajše raziskovalne naloge ali drugega samostojnega dela).

Pri ocenjevanju naj bo poudarek na osmišljanju in vrednotenju podatkov, dejstev, definicij, na strokovnem utemeljevanju trditev, pojasnjevanju in presojanju procesov in pojavov z različnih zornih kotov, uporabi socioloških konceptov, razlag in teorij pri pojasnjevanju družbenih fenomenov, seveda z upoštevanjem stopnje, ki jo dijaki lahko dosežejo glede na starost in znanje.

Legenda

V učnem načrtu so označeni:

- » z oznako O obvezni cilji;
- » z ležečim tiskom in oznako I *izbirni cilji*, ki jih učitelji obravnavajo po svoji izbiri in zato naj ne bodo predmet ocenjevanja pisnega dela izpita na splošni maturi;
- » s krepko označenim besedilom **minimalni standardi znanja**;
- » z oznako SC ključni cilji s posameznih področij skupnih ciljev, številčni zapis pri oznaki skupnih ciljev se navezuje na posamezna področja skupnih ciljev (priloga).

Skupni cilji

Poučevanje sociologije že v vsebinah in svoji osnovni zastavitvi vključuje ključne skupne cilje z vseh petih področij. Predlagamo pa, da učitelj pri posameznih temah sistematično vključuje spodaj izbrane cilje s področij skupnih ciljev:

1. Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost: pri tem krepimo bralno pismenost in ustno izražanje s poudarkom na poznavanju in uporabi strokovnih besedil in strokovne (sociološke) terminologije. Dijake spodbujamo k privzemanju človekovih pravic in dolžnosti, krepimo sodelovanje v skupnosti, razvijamo kritično mišljenje ter krepimo družbeno angažiranost in aktivno državljanstvo. SC (1.1.1.1) SC (1.1.2.1) SC (1.1.2.2) SC (1.1.4.1) SC (1.2.1.1) SC (1.2.1.2) SC (1.2.1.4) SC (1.2.1.5) SC (1.2.2.1) SC (1.2.2.2) SC (1.1.5.1) Učitelj naj dijake spodbuja k ustvarjalnemu delovanju in izražanju in temu, da prepoznajo in cenijo lastne dosežke in dosežke drugih. SC (1.3.4.1) SC (1.3.4.2)

2. Trajnostni razvoj: pri tem oblikujemo zavedanje, da so vprašanja trajnosti vezana na naravno okolje ter povezana z družbenimi pogoji življenja in človeškimi praksami v teh okoljih. Dijaki naj razvijajo vrednote trajnostnosti in pravičnosti ter oblikujejo odgovoren odnos do naravnih sistemov, prav tako pa naj krepijo

lastno in spodbujajo kolektivno odgovornost in angažiranost. ^{SC}(2.1.1.1) ^{SC}(2.1.3.1) ^{SC}(2.2.1.1) ^{SC}(2.3.1.1) ^{SC}(2.3.1.2) ^{SC}(2.3.2.1) ^{SC}(2.3.3.1) ^{SC}(2.1.2.1) ^{SC}(2.4.2.1) ^{SC}(2.4.3.1) ^{SC}(2.2.1.2) ^{SC}(2.2.2.1) Priporočamo, da učitelj pri načrtovanju razvijanja kompetenc s področja trajnostnega razvoja uporablja Evropski okvir kompetenc za trajnostnost (<https://www.zrssi.si/pdf/greencomp.pdf>).

3. Zdravje in dobrobit: pri tem ob analizi družbenih problematik upoštevamo socialno dobrobit posameznikov in skupnosti, razvijamo pozitiven odnos do sebe in sveta ter sprejemanje drugačnosti in različnih pogledov. ^{SC}(3.3.1.1) ^{SC}(3.3.1.2) ^{SC}(3.3.2.1) ^{SC}(3.3.3.1) ^{SC}(3.3.4.1) ^{SC}(3.3.4.2) ^{SC}(3.3.4.3) ^{SC}(3.3.5.1) ^{SC}(3.3.5.3) ^{SC}(3.1.2.4) Z različnimi metodami in oblikami dela naj učitelj spodbujajo dijake, da ozavešijo skrb za svoje duševno in telesno zdravje. Vodi naj z zgledom, s kombinacijo spodbudnosti in odločnosti, jasnih pričakovanj in ustrezne podpore, dijake naj spodbuja k odgovornosti, samostojnosti in samouravnavanju ter organizira pouk na način, ki dijakom omogoča prekinitve sedenja (npr. aktivnimi odmori), pa tudi kratke aktivnosti za umirjanje, zbranost, sproščanje, s čimer prispeva k boljšemu splošnemu počutju učencev. ^{SC}(3.1.3.1) ^{SC}(3.1.5.1) ^{SC}(3.2.1.4) ^{SC}(3.2.3.1) ^{SC}(3.2.4.2)

4. Digitalna kompetentnost: pri tem krepimo informirano uporabo tehnologije in digitalnih virov tako pri pouku kot tudi pri samostojnem delu. Razvijamo informacijsko in podatkovno pismenost, tako da spodbujamo vrednotenje podatkov, informacij in digitalnih vsebin, krepimo sodelovanje in komunikacijo z državljskim udeleževanjem ob uporabi digitalnih tehnologij ter ozaveščamo dijake o avtorskih pravicah in licencah. Učitelj se avtonomno odloči, kako bodo določeno digitalno kompetenco predstavil in s katerimi dejavnostmi bo pomagal dijakom, da jo razvijejo. Pri tem se opira in navezuje na okvir DigComp

2.2 (<https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/n0n2c3c>), in sicer:

- » za kompetenco ^{SC}(4.1.2.1) na povezavi <https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/f2l5v89> (<https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/wytov9e>);
- » za kompetenco ^{SC}(4.2.3.1) na povezavi <https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/sl8ivsb> (<https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/sl8ivsb>);
- » za kompetenco ^{SC}(4.3.3.1) na povezavi <https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/ncuzo7y> (<https://aplikacijaun.zrssi.si/api/link/ncuzo7y>)

5. Podjetnost: pri tem dejavnosti, ki dijakom omogočajo razvoj podjetnostne kompetence, temeljijo na ustvarjanju priložnosti za reševanje realnih problemov, sodelovanju in ustvarjalnem razmišljanju. Delo naj poteka v skupinah, v katerih si dijaki razdelijo vloge in se učijo sodelovanja, komunikacije in mreženja. Dijaki naj bodo v čim bolj vključeni v proces prepoznavanja problema, priprave nabora možnih rešitev problema, izbire najbolj optimalne rešitve na podlagi predhodno zastavljenih kriterijev razvijanja možne rešitve. Pomembno je, da dijaki načrtujejo in upravljajo različne vire (npr. materialne, finančne, zunanje osebe kot vir znanja). Učitelj naj spodbuja dijake, da se učijo na podlagi izkušenj, reflektirajo svoje odločitve in ovrednotijo rezultate. S takšnim pristopom bodo dijaki razvijali ustvarjalnost, odgovornost, prilagodljivost in sposobnost prenosa idej v prakso. ^{SC}(5.1.1.1) ^{SC}(5.1.2.1) ^{SC}(5.1.2.2) ^{SC}(5.1.5.1) ^{SC}(5.3.1.1) ^{SC}(5.3.4.2) ^{SC}(5.2.2.2) ^{SC}(5.2.4.2)

V prilogi so pisno opredeljeni vsi skupni cilji z vseh področij, ki so tu zapisani številčno.

TEME, CILJI, STANDARDI ZNANJA

SOCIOLOGIJA KOT ZNANSTVENA DISCIPLINA

OBVEZNO

OPIS TEME

V uvodnem delu dijaki spoznajo sociologijo kot znanstveno disciplino, katere značilnost je 'sociološka perspektiva'. Posebnost te perspektive je razumevanje in razlaganje družbenih procesov in položaja posameznika kot akterja v širšem družbenem kontekstu, katerega bistvene značilnosti so družbene institucije, družbena struktura, družbene vloge, družbena moč in neenakosti ter družbene spremembe. Sociološka perspektiva upošteva medsebojno povezanost družbenih struktur, institucij in kulturnih norm, kar sociologiji kot znanstveni vedi omogoča širše razumevanje družbenih pojavov.

Prav tako bodo dijakinja pri obravnavi tega poglavja spoznali sociologijo kot znanstveno disciplino, ki se ukvarja s preučevanjem družb na osnovi sistematičnega opazovanja družbenega vedenja. Prepoznali bodo pomen empiričnega raziskovanja v sociologiji ter usvojili procese sociološkega spoznavanja z uporabo raziskovalnih metod. Razumeli bodo potek oblikovanja socioloških razlag in teorij ter prispevek sociologije kot znanosti k povečevanju skupnega znanja o razvoju in delovanju družb. Spoznali bodo omejitve sociologije kot znanstvene discipline in razumeli pomen upoštevanja etičnih načel v znanosti.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Namen uvodnega poglavja ni obravnavati konkretnih vsebin, povezanih z navedenimi cilji obravnavane teme (npr. posameznih družbenih institucij, družbenih vlog, neenakosti ...), temveč vzpostavljanje in poudarjanje distinktivnosti sociološke perspektive, seznanjanje s sociološkimi kategorijami in navajanje na sociološko izrazje.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Sociologijo v učnem procesu z uvodno temo vzpostavljamo kot znanstveno disciplino, zato pri obravnavi te teme poudarjamo povezanost socioloških teorij, konceptov in izbranih metodoloških pristopov z relevantnimi raziskavami (kvalitativnimi, kvantitativnimi in kombinacija obeh pristopov) ter slednje apliciramo na aktualna družbena vprašanja in perspektivo izobraževalnega področja.

Pri tem je mogoče uporabljati obstoječe baze podatkov, npr. Slovensko javno mnenje (SJM), Arhiv družboslovnih podatkov (<https://www.adp.fdv.uni-lj.si>) ... Uporabiti pa je mogoče tudi odprtokodne platforme za analizo podatkov, ki omogočajo razumevanje globalnih družbenih trendov, npr. Gapminder, Our World in Data ...

Posamezne raziskovalne metode in teorije lahko učitelj vključuje tudi pri drugih temah (iz temeljnega ali maturitetnega dela) in tako doseže učne cilje te teme.

SOCIOLOŠKA PERSPEKTIVA

CILJI

Dijak:

- : prepoznavna sociologijo kot znanstveno disciplino, katere glavni raziskovalni predmet je družba;
 - : spoznava, da sociologija obravnava družbo z različnimi teoretskimi pristopi;
 - : seznani se s sociološko terminologijo in osnovnimi sociološkimi kategorijami: družbene strukture in institucije, družbene vloge, družbena moč in vrste družbene neenakosti, družbene spremembe in (ne)stabilnost, družbena kontekstualizacija individualnih izkušenj, sociološka imaginacija, sociološka teorija.
- SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » pojasni posebnosti raziskovanja v sociologiji in jih loči od drugih načinov prikazovanja in raziskovanja družbenega življenja;
- » **razloži koncept družbe;**
- » opredeli različne teoretske pristope (npr. funkcionalistični, konfliktni, interakcionistični ...).

TERMINI

- družbene institucije ◦ družbene vloge ◦ družbene spremembe ◦ tipologija ◦ družba ◦ teorija ◦ koncept
- paradigma ◦ sociološka imaginacija

METODOLOGIJA SOCIOLOŠKEGA RAZISKOVANJA

CILJI

Dijak:

- ločuje med znanstvenimi in zdravorazumskimi spoznanji; **SC** (1.1.2.2)
- spozna osnovne elemente znanstvenega raziskovanja v družboslovju;
- zna opredeliti raziskovalni problem, oblikovati raziskovalna vprašanja in formulirati hipoteze; **SC** (5.3.2.1)
- razume osnove in načela raziskovalne metodologije; **SC** (5.3.3.2)
- spozna osnove kvantitativnega raziskovanja (koncept merjenja, oblikovanje instrumentov, vzorčenje, raziskovanje razmerij med spremenljivkami);
- spozna osnovne kvalitativne pristope v raziskovanju (intervjuji, fokusne skupine, opazovanje, analiza dokumentov); **SC** (3.3.4.2)
- razume osnove analize podatkov; **SC** (4.1.2.1)
- ! oblikuje ugotovitve in zna prikazati rezultate raziskovanja* (maturitetni standard); **SC** (4.3.3.1)
- ! razume etične dimenzije raziskovalnega procesa in načela delovanja znanstvene skupnosti* (maturitetni standard). **SC** (2.1.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži razliko med znanstvenimi in zdravorazumskimi spoznanji;
- » pojasni potek raziskovanja v sociologiji – od koncepta do empiričnega gradiva;
- » interpretira rezultate kvantitativnih in kvalitativnih raziskav;
- » predstavi ali izdelava preprost načrt raziskave (spremenljivke, anketni in drugi raziskovalni instrumenti, analize on-line spremenljivk ...);
- » izdelava raziskovalno (maturitetno) nalogo* (maturitetni standard);
- » vrednoti etične izzive raziskovanja* (maturitetni standard);
- » pojasni načela delovanja znanstvene skupnosti* (maturitetni standard).

TERMINI

○ metoda ○ hipoteza ○ raziskovalno vprašanje ○ spremenljivka ○ korelacija ○ populacija ○ reprezentativni vzorec ○ podatek ○ raziskovalna etika ○ diskurz

KULTURE IN DRUŽBA

OBVEZNO

OPIS TEME

Dijaki spoznajo, da naučeni obrazci mišljenja, občutenja in delovanja, kot tudi njihovo opredmetenje v materialnih objektih, tvorijo enovit in integriran kulturni sistem, ki je značilen za neko skupino ljudi/skupnost/družbo.

V poglavju dijaki razvijajo razumevanje, da je kultura izvor človekovega kultiviranja in s tem proizvod socialne zgodovine človeštva ter da so kultura, družba in socialno učenje tesno povezani fenomeni, ki vedno potekajo v odnosu do narave.

Seznani se s sestavinami kulture in njihovimi družbenimi funkcijami, analizirajo kulturno raznolikost znotraj kultur in odnose med kulturami v sodobnih družbah ter prepoznajo njihove posledice, tudi v povezavi z migracijami. Poznavanje sestavin in dinamike kulturnega sistema dijakom omogoča vpogled v lastno kolektivno identiteto in razumevanje, da ureditev družbenega življenja in posamičnih življenj nujno poteka s posredovanjem skupne kulture.

Dijaki razvijejo razumevanje kulture kot načina življenja, njene sestavne dele (pomene jezika, simbolov, vrednot, norm, kolektivnih obrazcev, idejnih sistemov ...) pa kot orodja za interpretacijo individualnega in kolektivnega izkustva.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Dijaki naj razvijejo sposobnost, da družbe ali dejanj posameznikov ne ocenjujejo zgolj z vidika lastne izkušnje, temveč s širše družbene in kulturne perspektive, ki temelji na načelih znanstvenega spoznavanja, in ne na »zdravorazumskih« načelih.

Učitelj naj poudarja povezanost socioloških teorij, konceptov in izbranih metodoloških pristopov z relevantnimi raziskavami (kvalitativnimi, kvantitativnimi in kombinacija obeh pristopov) ter slednje aplicira na aktualna družbena vprašanja in perspektivo izobraževalnega področja.

Pri tem je mogoče uporabljati obstoječe baze podatkov, npr. Slovensko javno mnenje (SJM), Arhiv družboslovnih podatkov (<https://www.adp.fdv.uni-lj.si>) ... Uporabiti pa je mogoče tudi odprtokodne platforme za analizo podatkov, ki omogočajo razumevanje globalnih družbenih trendov, npr. Gapminder, Our World in Data, Eurobarometer, Eurostat, Si Stat, Unicef ...

Vrstni red obravnave tem, ki jih vsebuje učni načrt, ni obvezen, zaželeno pa je, da dijaki spoznajo medsebojno povezanost posameznih družbenih pojavov in kompleksnost procesov v družbi. Zato lahko posamezne učne cilje te teme učitelj obravnava ali poglobi tudi pri drugih temah (npr. globalizacija, Socializacija, Družbene neenakosti, Odklonkost in kriminaliteta ...).

KULTURE IN DRUŽBA

CILJI

Dijak:

○: razume sociološko opredelitev kulture;

SC (1.3.5.1 | 2.1.3.1)

○: pojasnjuje značilnosti in sestavine kulture ter njihov vpliv na način življenja;

○: spoznava načine spreminjanja kulture in posledice stikov med kulturami;

○: analizira vpliv globalizacije na kulturo;

○: razume koncept pluralnosti kultur in raznovrstnost kulturnih pojavov znotraj dominantnih kultur (subkulture, kontrakture, multikulturalnost ...);

SC (2.2.1.1)

○: reflektira odnos do lastne in do drugih kultur.

SC (1.2.2.2)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» analizira sociološko opredelitev kulture;

» razloži pomen simbolov, jezika, vrednot, družbenih norm, materialne kulture in njihov vpliv na način življenja;

» pojasni pomen sobivanja različnih kultur znotraj sodobnih družb;

» razpravlja o vzrokih za multikulturalnost družb in možnih posledicah stikov med kulturami;

» ovrednoti vplive globalizacije na kulturo;

» razpravlja o razmerju med globalnim in lokalnim;

» opredeli primere kulturne heterogenosti (npr. subkulture ...);

» reflektira (utemeljuje) odnos do lastne kulture in do drugih kultur (npr. etnocentrizem/kulturni relativizem).

TERMINI

- kulturna difuzija
- subkultura
- multikulturalnost
- unifikacija kulture
- etnocentrizem
- kulturni relativizem
- globalizacija

MIGRACIJE

CILJI

Dijak:

○: razume družbene vzroke in posledice (sodobnih) migracij;

SC (3.3.3.2 | 3.3.4.3 | 2.2.1.2)

○: analizira različne vrste migracij (notranje, mednarodne, priseljevanje, odseljevanje ...);

SC (1.2.1.2)

○: spoznava modele vključevanja migrantov v imigracijske družbe in pozna koncepte etnocentrizma, ksenofobije, nestrpnosti, nacionalizma, tolerance;

SC (1.2.1.5 | 1.2.4.1)

○: analizira protislovnost odzivanja na migracije in migracijske politike v (sodobnih) družbah.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» opredeli družbene vzroke in posledice (sodobnih) migracij;

» ovrednoti načine odzivanja na migracije v sodobni družbi (v emigrantskih in imigrantskih družbah).

TERMINI

○ migracije ○ migracijske politike ○ migracijski trendi ○ okoljski migranti

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Učitelj naj obravnavo migracij povezuje tudi z drugimi temami, kot so Družbene neenakosti, Odklonskost in kriminaliteta, Delo in prosti čas, ekološka vprašanja ... Prav tako se lahko opre oziroma izhaja iz aktualnih in relevantnih družboslovnih raziskav (npr. ESS - Evropska družboslovna raziskava idr.).

SOCIALIZACIJA

OBVEZNO

OPIS TEME

Dijaki bodo razumeli proces socializacije kot vseživljenjski proces, v katerem posameznik po eni strani sprejme (pridobiva) družbene vrednote, norme, navade, znanja, po drugi strani pa razvija tudi lastne sposobnosti in identiteto. Razumeli bodo, da poteka preko različnih dejavnikov, kot so družina, šola, vrstniki, mediji ... in se usposobili za prepoznavanje in analizo njihovih vplivov. Spoznali bodo diferenciranost socializacije glede na razred, spol, etnično pripadnost, starost ... Analizirali bodo vprašanje svobode in determinizma v procesih socializacije.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Pri obravnavi dejavnikov socializacije naj učitelj upošteva njihovo relativno avtonomnost, vendar v povezavi z družbenimi in kulturnimi dejavniki. Prav tako naj upošteva vpliv družbe in kulture na posameznika in obratno – vpliv posameznika na družbo in kulturo.

Vrstni red obravnave tem, ki jih vsebuje učni načrt, ni obvezen, zaželeno pa je, da dijaki spoznajo medsebojno povezanost posameznih družbenih pojavov in kompleksnost procesov v družbi. Zato lahko posamezne učne cilje te teme učitelj obravnava ali poglobi tudi pri drugih temah oziroma lahko obravnava posameznih segmentov te teme (npr. dejavniki socializacije) dopolni in/ali poglobi glede na učne cilje nekaterih drugih tem (npr. Družine, Vzgoja in izobraževanje, Množični mediji in komunikacije, Religije in družba, Spol, telo in zdravje ...).

SOCIALIZACIJA

CILJI

Dijak:

○: razume proces socializacije kot proces reprodukcije družbe in kot vseživljenjski proces, v katerem posameznik po eni strani pridobiva, sprejema in tudi ponotranja družbene vrednote, norme, navade in znanja, po drugi strani pa razvija tudi lastne sposobnosti;

SC (3.3.1.1 | 3.3.5.3)

○: spoznava dejavnike socializacije ter analizira interakcijo med dejavniki socializacije in povezanost s širšim družbenim okoljem;

SC (3.3.1.2)

○: razume diferenciranost socializacije glede na razred, spol, starost, etnično skupino;

SC (3.3.4.1)

○: razume in analizira problem svobode in determinizma v procesu socializacije.

SC (3.1.5.1 | 2.2.1.2 | 5.1.3.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opredeli koncept socializacije;
- » razloži koncept družbene pogojenosti človeka;
- » primerja vrste (faze) socializacije;
- » razloži pomen dejavnikov socializacije za proces socializacije;
- » pojasni diferenciranost socializacije glede na razred, spol, starost in etnično skupino;
- » utemeljuje svobodo in determinizem v procesu socializacije.

TERMINI

○ socializacija ○ primarna socializacija ○ sekundarna socializacija ○ resocializacija ○ dejavnik socializacije

DRUŽBENE NEENAKOSTI

OBVEZNO

OPIS TEME

Pri obravnavi poglavja o družbenih neenakostih je ključno, da dijaki razumejo osnovne pojme, vzroke in posledice neenakosti ter načine zmanjševanja neenakosti v družbi.

Dijaki poznajo vzroke družbenih neenakosti: od različnih dostopov do virov, družbene moči, priložnosti in možnosti do pravic ter vpliva posameznikov in skupin. Ločijo med ekonomsko, izobraževalno, spolno, rasno in etnično neenakostjo.

Dijaki znajo pojasniti pojem slojevitosti družb in zmorejo argumentirano razpravljati o družbenih neenakostih in vzrokih zanje. Razumejo, kaj je neenakost zaradi spola, rase, vere, narodnosti ali drugih osebnih značilnosti in kakšne so posledice teh neenakosti. Poznajo različne pristope k zmanjševanju družbenih neenakosti (socialna politika, izobraževanje, trajnostni razvoj ipd.).

Prav tako dijaki razumejo, da je tudi različna stopnja izpostavljenosti okoljskim tveganjem povezana z razlikami v razvitosti in neenakem dostopu do življenjskih pogojev.

Neenakosti obravnavamo tako v lokalnem kot globalnem kontekstu.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Tema je interdisciplinarna in lahko vključuje zgodovinske, sociološke, ekonomske, ekološke, digitalne in etične vidike.

Posebej pri obravnavi vzrokov družbene neenakosti, kot so zgodovinski (kolonializem, fevdalizem, suženjstvo), ekonomski (kapitalizem), politični in kulturni (patriarhat, predsodki, stereotipi), je mogoča povezava z drugimi predmeti in aktualizacija (razprava o aktualnih primerih neenakosti v Sloveniji in svetu npr. razlika v dohodkih, migranti, vprašanja skupnosti LGBTIQ+, digitalni razkorak, okoljska neenakost), prav tako poglavje omogoča tematizacijo primerov uspešnih politik, ki so zmanjšale neenakost (npr. nordijski model, boj proti apartheidu).

DRUŽBENE NEENAKOSTI

CILJI

Dijak:

- spozna koncept družbene neenakosti in družbene slojevitosti; SC (1.2.1.2)
- razlikuje med pripisanim in pridobljenim družbenim statusom;
- razume koncept družbene mobilnosti ter razume vzroke in omejitve za družbeno mobilnost;
- razume razredno, etnično/rasno, starostno, spolno neenakost in koncept interseksionalnosti;
- SC (3.3.2.1)
- analizira učinke družbenih neenakosti;
- spozna različne teoretične razlage družbene neenakosti in slojevitosti (funkcionalistični pogled, marksistična teorija, Webrova teorija, moderne teorije družbene neenakosti, npr. Bourdieujeva);
- razume koncept revščine ter različne razlage vzrokov in posledic revščine in socialne izključenosti. SC (3.3.4.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opredeli koncept družbene neenakosti in družbene slojevitosti;
- » pojasni določnice družbenega statusa in razlikuje med pripisanim in pridobljenim družbenim statusom;
- » primerja odprte in zaprte sisteme družbene slojevitosti;
- » razloži prevladujoče vzorce neenakosti glede na posamezne družbene kategorije (razred, rasa/etnijska, spol, starost) in pojasni družbeno konstrukcijo teh kategorij;
- » analizira učinke družbenih neenakosti na izobrazbo, zdravje, zaposlovanje ipd;
- » primerja različne teoretične razlage družbene neenakosti in slojevitosti (funkcionalistični pogled, marksistična teorija, Webrova teorija, moderne teorije družbene neenakosti, npr. Bourdieujeva);
- » opredeli koncept revščine, analizira njene vzroke in posledice ter pozna različne razlage revščine.

TERMINI

○ kulturni/ekonomski/simbolni/socialni kapital ○ družbena reprodukcija ○ družbena mobilnost ○ biološki in družbeni spol ○ interseksionalnost ○ družbena slojevitost ○ starizem ○ dolgožive družbe ○ socialna pravičnost ○ pripisani, pridobljeni družbeni status

EKOLOŠKA NEENAKOST

CILJI

Dijak:

○: razume družbene vzroke in posledice ekološke krize;

SC (5.1.5.1)

○: razume in analizira povezanost med družbeno neenakostjo in ekološko problematiko;

SC (2.2.1.1 | 2.2.1.2)

○: spoznava pravične okoljske politike.

SC (2.4.1.1 | 2.4.3.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

» razloži družbene vzroke in posledice ekološke krize;

» analizira povezanost med družbeno neenakostjo in ekološko problematiko.

TERMINI

◦ ekološka kriza ◦ okoljska tveganja ◦ odrast ◦ antropocen

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA SKUPINO CILJEV

Zaželeno je, da dijaki spoznajo medsebojno povezanost posameznih družbenih pojavov in kompleksnost procesov v družbi. Zato lahko posamezne učne cilje ene teme učitelj obravnava ali poglobi tudi pri drugih temah. Priporočamo, da učitelj temo Ekološke neenakosti poveže tudi s temo Migracij.

DRŽAVA, DRUŽBA IN DRUŽBENA MOČ

OBVEZNO

OPIS TEME

Dijaki bodo v tem poglavju spoznali koncept družbene moči in njen vpliv na družbene strukture in procese. Spoznali bodo različne vire moči v družbi, vključno z ekonomsko, politično in ideološko ter analizirali njihovo medsebojno prepletenost.

Spoznali bodo načine oblikovanja in temeljne značilnosti delovanja modernih držav, vključno s pravnim, demokratičnim, socialnim in nacionalnim vidikom, ter reflektirali načine in pomen politične participacije v demokratičnih družbah.

Analizirali bodo odnose med suvereno državo in mednarodnimi institucijami ter prepoznavali izzive in priložnosti, ki jih ti odnosi prinašajo.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Predlagamo interdisciplinarni pristop, saj se sociologija povezuje z drugimi znanstvenimi disciplinami, kot so: psihologija, zgodovina, filozofija, geografija, ekonomija, politologija ipd., kar omogoča uporabo interaktivnih metod poučevanja.

Vrstni red obravnave tem, ki jih vsebuje učni načrt, ni obvezen, zaželeno pa je, da dijaki spoznajo medsebojno povezanost družbenih pojavov in kompleksnost procesov v družbi. Zato lahko učitelj posamezne učne cilje ene teme obravnava ali poglobi tudi pri drugih temah.

DRŽAVA, DRUŽBA, DRUŽBENA MOČ

CILJI

Dijak:

- : razume koncept družbene moči ter prepozna njeno vlogo v družbi pri oblikovanju identitet, prepričanj, življenjskih slogov in spozna različne teorije moči (Weber, Marx, funkcionalisti ...);
- : razume koncept ideologije;
- : prepozna različne vire družbene moči in njihovo medsebojno povezanost (ekonomska, politična, ideološka, vojaška ...);

○: razume koncept ekonomske moči in analizira dejavnike, ki oblikujejo ekonomsko moč,

○: analizira družbeno moč množičnih medijev,

○: razume delovanje politične moči v povezavi z oblastjo in državo ter civilno družbo;

SC (1.2.4.1)

○: spoznava temeljne značilnosti delovanja moderne države (pravna, demokratična, socialna, nacionalna) ter analizira odnos med suvereno državo in mednarodnimi institucijami in organizacijami;

SC (1.2.1.1 | 1.2.1.2 | 1.2.4.1 | 1.2.5.1 | 3.3.5.3)

○: razume spremembe v razmerjih ekonomske in politične moči v svetu.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **pojasni koncept družbene moči** in pozna teorije družbene moči;
- » razloži koncept ideologije in analizira njeno družbeno moč;
- » **opredeli različne vire družbene moči**;
- » analizira moč nacionalnih in globalnih ekonomskih subjektov (npr. podjetja, multinacionalna podjetja, mednarodne finančne institucije, finančni trgi ...);
- » **ovrednoti moč medijev v sodobnih družbah**;
- » **razloži koncept države v ožjem in širšem smislu**;
- » pojasni koncept civilne družbe;
- » **razloži temeljna načela pravne države in pojasni temeljne značilnosti demokracije kot političnega sistema**, razlikuje koncept demokracije od avtokracije;
- » **razloži pomen delovanja različnih subjektov pri odločanju v demokratičnih družbah** (stranke, interesne skupine in združenja, nevladne organizacije ...);
- » **pojasni način delovanja socialne države in države blaginje**;
- » **opredeli koncepta etnije in nacionalne države ter analizira vlogo nacionalizma**;
- » razloži spremembe v razmerjih ekonomske in politične moči v svetu, analizira vpliv globalizacijskih in antiglobalizacijskih gibanj.

TERMINI

○ družbena moč ○ oblast ○ država ○ demokracija ○ avtokracija ○ pravna država ○ socialna država ○ država blaginje ○ nacionalna država ○ nacionalizem ○ ekonomska/politična globalizacija ○ politična participacija ○ narod ○ nacija ○ etnija ○ volitve ○ civilna družba ○ zasebnost

MNOŽIČNI MEDIJI IN KOMUNIKACIJE

IZBIRNO

OPIS TEME

Pri obravnavi tega poglavja bodo dijaki spoznali množične medije v vlogi oblikovalcev stvarnosti. Seznanili se bodo s funkcijami in učinki medijev, njihovo družbeno močjo in vlogo v socializaciji. Analizirali bodo različne vrste množičnih medijev ter primerjali načine delovanja množičnih medijev in družbenih omrežij. Razumeli bodo pomen avtonomije medijev in spoznali vlogo javnih RTV sistemov za demokratičen razvoj družb. Spoznali bodo vlogo sodobnih medijskih tehnologij in družbenih omrežij ter pomene, ki jih imajo družbene platforme v sodobni družbi.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Priporočamo, da dijaki kritično vrednotijo delovanje množičnih medijev ter vpliv medijev na oblikovanje odnosa do sebe in družbe - od pozitivnih do negativnih vplivov (spletno nasilje, odvisnosti od zaslonskih tehnologij, vpliv na izoblikovanje samopodobe ...), pri čemer naj učitelj izpostavi razliko med klasičnimi in novimi mediji, vlogo spletnih vplivnežev ipd.

Za doseganje ciljev priporočamo uporabo različnih metod in oblik, ki zahtevajo aktivno vlogo dijakov, kot so npr. razprava, analize medijskih vsebin, metodo pro et contra, ogled dokumentarcev z diskusijo ...

MNOŽIČNI MEDIJI IN KOMUNIKACIJE

CILJI

Dijak:

- : razume pojem in zakonitosti množičnih medijev in množičnega komuniciranja;
- : spozna družbene funkcije množičnih medijev in ovrednoti njihovo družbeno (ne)moč;
- : razume pomen avtonomije medijev;
- : razume pomen etičnosti in profesionalnosti v novinarstvu;
- : spozna in kritično vrednoti medijske reprezentacije različnih družbenih skupin (spola, starosti, razreda, etnije ...);
- SC (4.1.2.1)

○: prepozna pomen množičnih medijev in vlogo sodobnih medijskih tehnologij za razvoj družbe in oblikovanje odnosa do sveta in samega sebe;

SC (3.1.5.1)

○: analizira povezanost množičnih medijev in globalizacije ter ovrednoti njene družbene učinke;

○: prepozna izzive sodobnih medijev.

SC (5.3.1.1 | 4.1.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opredeli pojem množičnih medijev in pojasni množično komuniciranje;
- » opiše družbene funkcije množičnih medijev;
- » pojasni koncept javnosti;
- » pojasni razliko med javnimi in komercialnimi mediji;
- » razloži pomen neodvisnosti medijev in opredeli dejavnike, ki ogrožajo avtonomijo medijev;
- » razpravlja o pomenu etičnosti in profesionalnosti v novinarstvu;
- » pojasni pojem medijske konstrukcije realnosti;
- » kritično ovrednoti primere medijske reprezentacije (spola, starosti, razreda, etnije ...) in **prepozna stereotipne medijske podobe** (spola, starosti, razreda, etnije ...);
- » pozna nove medijske tehnologije in vpliv družbenih omrežij ter analizira njihove učinke;
- » reflektira družbene posledice medijske globalizacije in vrednoti pomen medijskega pluralizma;
- » analizira izzive sodobnih medijev (lažne novice, spletno nasilje, manipuliranje z javnim mnenjem ...).

TERMINI

○ množični mediji ○ medijska konstrukcija realnosti ○ medijska pismenost ○ avtonomija medijev ○ množično komuniciranje ○ medijske reprezentacije ○ medijske tehnologije ○ družbena omrežja

ODKLONSKOST IN KRIMINALITETA

IZBIRNO

OPIS TEME

Namen poglavja je, da dijaki prepoznajo vzroke in posledice odklonskih dejanj. Spoznajo različne vrste odklonskosti, različne načine merjenja kriminalitete ter analizirajo odnos med kriminaliteto in ključnimi določnicami družbene neenakosti. Poznajo značilnosti in vlogo formalnega in neformalnega družbenega nadzora ter problematizirajo učinkovitost načinov in ciljev kaznovanja v sodobnih družbah.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Z različnimi metodami in oblikami poučevanja spodbujamo aktivno vlogo dijakov. Priporočamo diskusijo, debato, sodelovalno učenje, pa tudi ogled filmov, oddaj, dokumentarcev ipd. z razpravo na to temo.

Priporočamo, da dijaki kritično vrednotijo tudi problematiko in dileme mladinske delinkventnosti (kot so npr. pretepanje, problematiziranje zvočnega in slikovnega snemanja, deljenja in objavljanja na spletu, posedovanje prepovedanih substanc, medvrstniško trpinčenje, zasmehovanje, nadlegovanje ipd.).

ODKLONSKOST IN KRIMINALITETA

CILJI

Dijak:

○: razume koncept odklonskosti;

SC (1.1.2.2)

○: spoznava, da obstajajo različni odzivi družbe na kršitve družbenih norm;

SC (3.3.1.1)

○: analizira spremenljivost družbenih norm in relativnost odklonskosti/konformnosti;

○: analizira sodobne pojave odklonskosti kot na primer oblike nasilja (medvrstniško, intimnopartnersko, nasilje na spletu ...), odvisnosti (od zaslonskih tehnologij, ...), kriminala (okoljski, beloovratniški, organizirani ...);

○: razume povezanost ključnih določnic neenakosti z različnimi načini zbiranja in uporabe (statističnih) podatkov o kriminalu;

○: primerja značilnosti in učinkovitost formalnega in neformalnega družbenega nadzora;

SC (5.1.5.1)

○: spoznava različne teoretične razlage odklonskosti;

○: analizira načine in cilje kaznovanja ter problematizira njihovo učinkovitost v sodobnih družbah;

SC (3.3.4.1)

I: razpravlja o povezanosti med uresničevanjem človekovih pravic in kaznovanjem.

SC (3.3.5.3 | 1.2.1.5)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **opredeli koncept odklonskosti in kriminaliteto** ter pojasni razliko med njima;
- » **pojasni družbeno in kulturno pogojenost deviantnosti** in razloži procese dekriminalizacije, legalizacije oz. inkriminacije;
- » analizira **sodobne pojave odklonskosti**;
- » primerja različne načine pridobivanja podatkov o kriminaliteti;
- » **razloži delovanje formalnega in neformalnega družbenega nadzora** ter primerja nosilce, mehanizme, postopke in sankcije formalnega in neformalnega družbenega nadzora;
- » **pozna temeljne sociološke razlage odklonskosti** in jih kritično ovrednoti (funkcionalistične teorije - Durkheim, Merton, subkulturna teorija delinkventnosti, konfliktna teorija kriminala belih ovratnikov, interakcionistične teorije - teorija etiketiranja, sodobne teorije, npr. ženske in kriminal, državni kriminal, zeleni kriminal, biologicistične razlage kriminalitete ...);
- » na podlagi teorij problematizira povezanost sociodemografskih značilnosti storilcev in storjenih kaznivih dejanj;
- » **primerja načine in cilje kaznovanja nekoč in danes** ter problematizira njihovo učinkovitost.

TERMINI

- uradni statistični podatki
- viktimološke študije
- samonaznanitvene študije
- moralna panika
- temno polje zločina
- anomija
- strukturna napetost
- kriminal belih ovratnikov
- etiketiranje
- panopticism
- spletni nadzor
- nasilje na spletu
- inkriminacija
- dekriminalizacija
- nasilje v družinah

RELIGIJE IN DRUŽBA

IZBIRNO

OPIS TEME

Poudarek je na religiji kot kompleksnem zgodovinskem, družbenem in kulturnem pojavu, raznovrstnih pomenih religij za posameznika in družbo ter različnih razlagah; poglavje obravnava različne načine organiziranja religijskih skupnosti v različnih religijah in spreminjanje religioznosti v sodobnih družbah (v odnosu do posameznika, družbe, države).

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Učitelj z različnimi metodami poučevanja spodbuja aktivno vlogo dijakov. Priporočamo diskusijo, debato, sodelovalno učenje, pa tudi ogled filmov, oddaj, dokumentarcev ipd. z razpravo na to temo.

Učitelj naj spodbuja strpno razpravo o različnih religioznih pogledih in vlogi religije v družbi.

RELIGIJE IN DRUŽBA

CILJI

Dijak:

○: razume religijo kot kompleksen zgodovinski, družbeni in kulturni pojav;

l: spoznava temeljne značilnosti religij (npr. krščanstvo, islam, hinduizem, budizem, judaizem idr.); **SC** (3.3.1.2)

○: kritično ovrednoti paradigmo svetovnih religij;

○: razume različne razlage religije; **SC** (1.2.2.2)

○: spoznava sestavine in funkcije religije;

○: razlikuje različne sociološke tipe religijskih organizacij;

○: razume temeljne značilnosti procesov sekularizacije in sodobnih sprememb v razmerah religijskega pluralizma; **SC** (3.3.4.1)

○: razume koncept religijske svobode in pozna koncept enakopravnosti religijskih skupnosti.

SC (1.2.3.1 | 1.2.1.2 | 3.3.4.3)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **pojasni koncept religije in razloži heterogenost religij;**
- » **razloži in primerja značilnosti različnih religij in njihov položaj v svetu;**
- » razloži koncept svetovne religije kot zahodnega konstrukta;
- » **pojasni in primerja različne teoretske razlage religije;**
- » **razloži temeljne funkcije in sestavine religije;**
- » **primerja različne tipe religijskih organizacij po Starku in Bainbridgeu (cerkev, sekta, kult);**
- » **razloži in analizira procese spreminjanja religij v sodobnih družbah (sekularizacija, postsekularnost);**
- » analizira razmerja med religijo, znanostjo in politiko;
- » **pojasni koncept religijske svobode;**
- » problematizira religijski pluralizem in enakopravnost religijskih skupnosti v sodobnih družbah.

TERMINI

- religija ◦ religijska pripoved ◦ verska dogma ◦ versko ravnanje ◦ verska simbolika ◦ versko doživetje
- fundamentalizem ◦ cerkev/sekta/kult ◦ sekularizacija ◦ postsekularnost ◦ religijski pluralizem
- sinkretizem ◦ eklekticizem

DRUŽINE

IZBIRNO

OPIS TEME

Dijaki spoznajo pomen in vlogo družine kot primarne skupine in institucije za posameznika in družbo, razumejo kompleksnost družinskih oblik ter univerzalnost in spremenljivost oblik in funkcij družin, razumejo pravila oblikovanj družin ter načine in vzroke spreminjanja družin v sodobnih družbah.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Predlagamo, da učitelj na ozadju univerzalnosti predstavi pluralističen pogled na družine, ki se smiselno povezuje s poglavjema Spol, telo in zdravje in Družbene neenakosti. Če je mogoče, naj vključi aktualne podatke, npr. Statistični urad RS (SURS), European Values Study (EVS) in Atlas of European Values, in javne razprave, ki se lahko problematizirajo na ozadju razmerij družbene moči v definiranju družine.

DRUŽINE

CILJI

Dijak:

- : razume sociološko definicijo družine in jo primerja z drugimi opredelitvami (pravno, statistično ...);
- : razume družino kot družbeno institucijo in primarno družbeno skupino ter spozna njene funkcije;
SC (2.2.2.1)
- : analizira pluralnost družinskih oblik;
SC (3.3.1.2)
- : analizira delitev dela in vlog v družini;
SC (1.2.4.1)
- : razpravlja o izzivih družin v sodobnih družbah.
SC (3.3.3.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **razloži sociološko definicijo družine** in problematizira enoznačnost definicije družine (Murdock, Gough, Browne, Beck);
- » **pojasni funkcije družine**;
- » **opredeli** in analizira **pluralnost družinskih oblik** (razmerja med starši in otroki, različni [družinski] življenjski poteki);
- » analizira delitev dela in vlog v družini (med partnerji, med starši in otroki);
- » **opredeli** in analizira izzive družin v sodobnih družbah (družbeni pogoji za ustvarjanje družin, nasilje v družini, alternativne oblike skupnega življenja kot so npr. izvenzakonska skupnost, samsko življenje, partnerstvo brez otrok ipd.).

TERMINI

◦ simetrična/asimetrična delitev dela ◦ univerzalnost družine ◦ femicid ◦ patriarhalna družina ◦ moderna družina ◦ sodobna družina ◦ temna plat družinskega življenja

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

IZBIRNO

OPIS TEME

Dijaki umestijo vzgojo in izobraževanje kot temeljno družbeno institucijo moderne družbe v širši kontekst sociološke misli, predvsem v razmerje s socializacijo, produkcijo in reprodukcijo kulture in družbenih razmerij neenakosti.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Poglavje naj se, kjer je to mogoče, navezuje na cilje poglavja Socializacija, Družine, Družbene neenakosti, Množični mediji in komunikacije ter Spol, telo in zdravje. Učitelj lahko vključi različne podatke, npr. Atlas of European Values.

Učenci lahko razpravljajo o uporabi umetne inteligence v izobraževanju in ustvarijo smernice za etično uporabo umetne inteligence pri šolskem delu. Na tej osnovi razmišljajo o razliki med informacijami in znanjem.

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

CILJI

Dijak:

- : razume pomen in funkcije vzgojno-izobraževalnih institucij v razvoju družb;
- : spozna sociološke teorije s področja edukacije;
- : povezuje razvoj vzgoje in izobraževanja in neenakosti, spozna in ovrednoti koncept meritokracije;
- SC (3.3.4.1)
- : razume vlogo vzgoje in izobraževanja kot dejavnika mobilnosti in neenakosti;
- : razpravlja o sodobnih izzivih vzgoje in izobraževanja;
- SC (5.3.5.2 | 5.1.3.1 | 3.3.2.1)
- I: s pomočjo sociološke imaginacije razpravlja o vlogi šole, ki jo obiskuje v lokalnem okolju.
- SC (2.4.3.1 | 5.3.5.3)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži pomen in funkcije vzgojno-izobraževalnih institucij v razvoju družb;
- » **pojasni funkcije vzgoje in izobraževanja v sodobni družbi (socializacija, izobraževanje, družbena mobilnost);**
- » razloži sociološke teorije s področja edukacije: funkcionalistične (Durkheim, Parsons), konfliktne (Althusser), kritične (Bourdieu, Bernstein, Young), sodobne teorije (*Apple, Laval ...*);
- » **razloži idejo enakih formalnih možnosti izobraževanja za vse;**
- » **pojasni koncept meritokracije;**
- » **opredeli sodobne izzive vzgoje in izobraževanja** in o njih razpravlja (npr. umetna inteligenca, digitalizacija, izzivi trajnosti, vseživljenjsko učenje, neformalno izobraževanje, alternativne oblike šolanja, spremembe trga dela, nove tehnologije, pojav nasilja v šolah, pravice manjšin, migrantov, oseb s posebnimi potrebami, s spreminjajočim se konceptom spolne identitete, pritiski storilnosti, uspešnosti, potrebe države in posameznika ...).

TERMINI

◦ meritokracija ◦ kulturni kapital ◦ edukacija ◦ vseživljenjsko učenje ◦ pedagogizacija ◦ družbena mobilnost

DELO IN PROSTI ČAS

IZBIRNO

OPIS TEME

Delo, zaposlitev in prosti čas so ključni vidiki, ki oblikujejo vsakodnevno življenje posameznika in družbe kot celote. V sodobnem svetu se ta področja stalno prepletajo, saj se hitre spremembe v ekonomiji, tehnologiji in družbi nenehno odražajo v novih oblikah dela ter načinih preživljanja prostega časa. Analiza sodobnih izzivov na področju dela, od tehnoloških sprememb do novodobnih oblik zaposlitve, omogoča globlje razumevanje, kako ti dejavniki vplivajo na kakovost življenja posameznikov in družbe kot celote. Razumevanje teh sprememb in njihovih vplivov na posameznike in širšo skupnost je ključno za razvoj kritičnega mišljenja in sposobnosti za oblikovanje pravičnejše in stabilnejše družbe.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Učitelj z različnimi metodami poučevanja spodbuja aktivno vlogo dijakov. Priporočamo diskusijo, debato, sodelovalno učenje, pa tudi ogled filmov, oddaj, dokumentarcev ipd. z razpravo na to temo.

Dijaki naj razmislijo tudi o tveganjih pri zaposlovanju na različnih poklicnih področjih, seznanijo naj se s pravicami in odgovornostmi pri vstopanju na trg dela.

DELO IN PROSTI ČAS

CILJI

Dijak:

○: razume razliko med delom, zaposlitvijo in prostim časom;

SC (1.1.2.1 | 1.1.2.2)

○: razpravlja o pomenu zaposlenosti za posameznika in družbo;

SC (5.1.3.1 | 5.2.5.1)

○: spoznava vrste, vzroke in posledice brezposelnosti;

○: analizira, kako sodobne tehnološke spremembe vplivajo na načine produkcije, zaposlitev in preživljanje prostega časa;

SC (2.2.1.1)

○: razlikuje načine organiziranja zaposlenih in pozna vlogo sindikatov;

SC (1.2.1.5)

○: prepoznava in presoja novodobne izzive na področju dela ter razpravlja o nehumanih oblikah dela;

SC (2.2.1.1 | 3.3.2.1)

○: razume, da razmerja moči vplivajo na regulacijo dela in delovna razmerja;

○: razume povezanost med delom in prostim časom ter analizira obseg in način rabe prostega časa različnih družbenih skupin.

SC (2.4.3.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » opredeli delo, zaposlitev, zunajdelovni čas in prosti;
- » razlikuje med različnimi oblikami dela (formalno delo, neformalno delo, fleksibilne oblike dela, prekarno delo, platformno delo in agencijsko delo, delo na črno ...);
- » analizira pomen zaposlitve za posameznika in družbo;
- » opiše in analizira vzroke in posledice brezposelnosti v sodobnih družbah;
- » pojasni prednosti in tveganja, ki jih prinesejo različne vrste tehnoloških sprememb;
- » razloži družbeni pomen organiziranja zaposlenih in **pojasni vlogo sindikatov**;
- » problematizira otroško delo, novodobno suženjsko delo ipd.;
- » analizira vpliv družbene moči na regulacijo dela in delovna razmerja;
- » analizira obseg in način rabe prostega časa različnih družbenih skupin.

TERMINI

◦ delo ◦ instrumentalni odnos do dela ◦ zaposlitev ◦ prekarno delo ◦ sindikat ◦ brezposelnost ◦ prosti čas

SPOL, TELO IN ZDRAVJE

IZBIRNO

OPIS TEME

Dijaki spoznajo temeljne sociološke kategorije spola. Prepoznajo in analizirajo spol kot eno od temeljnih socioloških kategorij pozicioniranja posameznika v družbi, v razmerju s kulturo, socializacijo, družbeno močjo, družbenimi institucijami in družbeno neenakostjo.

Spoznajo družbeno konstrukcijo telesa in pomen telesa v sodobni družbi. Razumejo problematiko opredelitve zdravja in bolezni ter medikalizacije družbe. Razumejo povezanost zdravja in družbenih neenakosti ter analizirajo pomen javnega zdravstva. Seznani se z izzivi, ki jih prinaša prehod v dolgožive družbe.

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA TEMO

Poglavje naj se, kjer je to mogoče, navezuje na cilje poglavja Socializacija, Družine, Družbene neenakosti, Množični mediji in komunikacije ter Vzgoja in izobraževanje. Učitelj lahko vključi različne podatke, npr. Atlas of European Values.

Učitelj naj spodbuja strpno razpravo o različnih pogledih in vlogi telesa, spola in starosti v družbi.

SPOL V DRUŽBI

CILJI

Dijak:

○: razume družbeno konstrukcijo spola;

SC (3.3.1.1)

○: prepozna temeljne elemente družbene neenakosti glede na spol in pomen spolnih stereotipov;

SC (5.1.4.1)

I: spoznava družbena gibanja za spodbujanje enakosti med spoli (npr. feminizmi, gibanja LGBTIQ+, kritični pogledi na norme moškosti in ženskosti ...);

○: analizira sodobne družbene izzive povezane s spolom.

SC (2.1.2.1)

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » **pojasni spol kot eno od temeljnih družbenih kategorij;**
- » **razloži družbeno konstrukcijo spola;**
- » analizira družbene posledice neenakosti glede na spol (družina, delo, izobraževanje, politika, mediji);
- » *analizira pomen družbenih gibanj za spodbujanje enakosti med spoli (npr. feminizmi, gibanja LGBTQ+, kritični pogledi na norme moškosti in ženskosti ...);*
- » **opredeli in analizira spolne stereotipe;**
- » **pojasni in analizira sodobne družbene izzive, povezane s spolom** (pravica do splava, istospolne poroke in starševstvo, gibanja za človekove pravice žensk, skupnosti LGBTQ+ ... in proti njim).

TERMINI

- biološki in družbeni spol
- feminizem
- LGBTQIA+

TELO IN ZDRAVJE

CILJI

Dijak:

- : razume družbeno konstrukcijo telesa in analizira pomen telesa v sodobni družbi;
- : spoznava družbeno konstrukcijo zdravja;
- : razume vlogo medicine v sodobni družbi in pozna proces medikalizacije;
- : vrednoti koncept zdravega načina življenja;
- SC (3.3.4.1)
- : analizira odnos med družbenimi neenakostmi in zdravjem;
- SC (2.1.2.1 | 4.1.2.1)
- : spoznava vlogo in pomen javnega zdravstva;
- SC (5.3.1.1)
- : razume prehod v dolgožive družbe in s tem povezane družbene izzive.

STANDARDI ZNANJA

Dijak:

- » razloži družbeno konstrukcijo telesa;
- » razpravlja o pomenu telesa v sodobni družbi;
- » kritično ovrednoti vpliv medijskih reprezentacij telesa;
- » problematizira opredeljevanje bolezni oziroma zdravja;
- » pojasni individualizacijo odgovornosti za zdravje;
- » utemelji povezanost med družbenimi neenakostmi in zdravjem;
- » razloži vlogo javnega zdravstva in razpravlja o njegovem pomenu;
- » analizira izzive dolgožive družbe.

TERMINI

- javni zdravstveni sistem
- medikalizacija
- družbena konstrukcija in reprezentacija telesa

RAZISKOVALNA NALOGA

IZBIRNO

OPIS TEME

Poglavje je namenjeno pouku sociologije kot izbirnega predmeta na maturi v 4. letniku in pomeni podporo dijakom pri (samostojni) izdelavi maturitetne seminarske naloge. Učitelj vsebine iz teme Metodologija sociološkega raziskovanja časovno načrtuje, dopolni in/ali poglobi v sklopu teh ur.

DODATNA POJASNILA ZA TEMO

Učitelj je mentor dijakom pri pripravi maturitetne seminarske naloge in jih pri njihovem delu usmerja, opravi konzultacije (najmanj dve konzultaciji) in naloge pregleda. Učitelj lahko podpora dijakom pri izdelavi maturitetne seminarske naloge nameni do tretjine ur (od 210). Dijaki naloge pripravljajo samostojno po navodilih učitelja.

RAZISKOVALNA NALOGA

CILJI

Dijak:

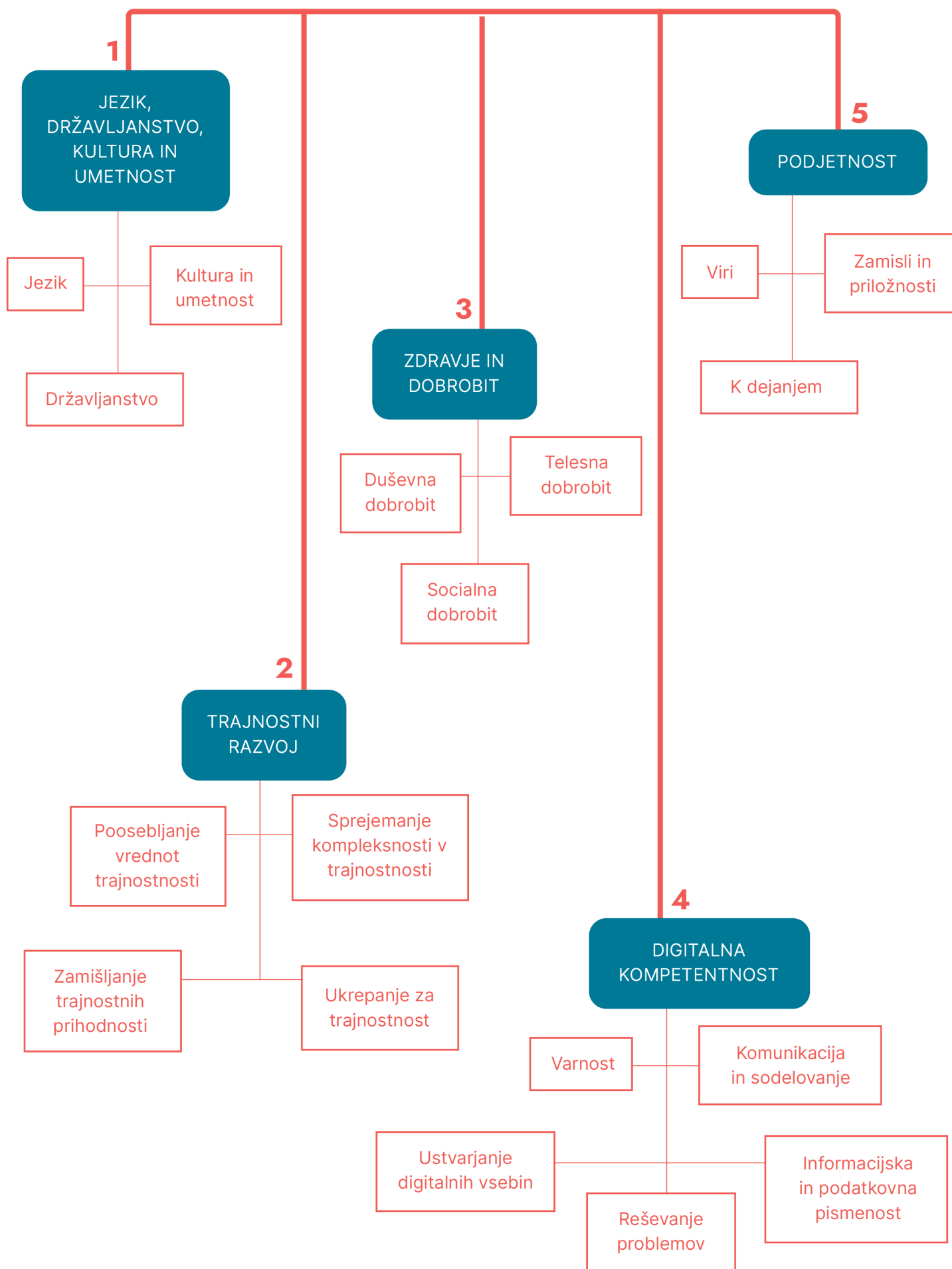
- : samostojno izdela raziskovalno maturitetno nalogo in pri tem izkaže poznavanje procesa raziskovanja;
- : upošteva načela znanstvenega raziskovanja;
- : uporablja primerne in raznovrstne vire, ki jih ustrezno (pravilno) in skrbno navaja.

PRILOGE

KLJUČNI CILJI PO PODROČJIH SKUPNIH CILJEV

1 /// JEZIK, DRŽAVLJANSTVO, KULTURA IN UMETNOST

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

1.1 JEZIK

1.1.1 Strokovna besedila	1.1.1.1 Pri posameznih predmetih razvija zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah (referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.).
1.1.2 Strokovni jezik	1.1.2.1 Se zaveda, da je učenje vsebine posameznega predmeta hkrati tudi spoznavanje njegove strokovne terminologije; torej učenje jezika na ravni poimenovanj za posamezne pojme in na ravni logičnih povezav. 1.1.2.2 Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno ter pisno raven svojega strokovnega jezika.
1.1.3 Univerzalni opis jezika kot sistema	(pri vseh predmetih:) 1.1.3.1 Se zaveda podobnosti ter razlik med jeziki in je na to pozoren tudi pri uporabi gradiv v tujih jezikih, pri uporabi prevajalnikov, velikih jezikovnih modelov, avtomatsko prevedenih spletnih strani itd. (pri vseh jezikovnih predmetih:) 1.1.3.2 Se zaveda, da različne jezike lahko opisujemo na podoben način; pri pouku tujih jezikov zato uporablja znanje, pridobljeno pri pouku učnega jezika, in obratno: zna primerjati jezike, ki se jih uči, in razpozna podobnosti ter razlike med njimi.
1.1.4 Razumevanje pomena branja	1.1.4.1 Pri vseh predmetih redno bere, izbira raznolika bralna gradiva, jih razume, poglobljeno analizira in kritično vrednoti.
1.1.5 Jezik in nenasilna komunikacija	1.1.5.1 Razvija lastne sporazumevalne zmožnosti skozi nenasilno komunikacijo.

1.2 DRŽAVLJANSTVO

1.2.1 Poznavanje in privzemanje človekovih pravic ter dolžnosti kot temeljnih vrednot in osnov državljanske etike	1.2.1.1 Pozna, razume in sprejema človekove pravice kot skupni evropski in ustavno določeni okvir skupnih vrednot ter etike. 1.2.1.2 Razume, da so človekove pravice univerzalne in nepogojene, da uveljavljajo vrednote svobode in enakosti. 1.2.1.3 Razume in sprejema, da je obstoj pravic pogojen s spoštovanjem individualne dolžnosti do enake pravice drugega. 1.2.1.4 Razume in sprejema, da je dolžnost do enake pravice drugega dolžnost zaradi dolžnosti (ne le pravica zaradi individualnega interesa). 1.2.1.5 Razume in sprejema človekove pravice in dolžnosti kot osnovno, vsem državljanom skupno etiko (moralo), ki uveljavlja vrednote spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnice, zakona, lastnine, nediskriminacije in strpnosti.
1.2.2 Etična refleksija	1.2.2.1 Spozna, da obstajajo moralna vprašanja, pri katerih ni vnaprej danih od vseh sprejetih odgovorov. 1.2.2.2 Razvija občutljivost za moralna vprašanja ter sposobnost, da o njih razmišlja skupaj z drugimi.
1.2.3 Sodelovanje z drugimi v skupnosti in za skupnost	1.2.3.1 Z namenom uresničevanja skupnega dobrega sodeluje z drugimi ter podaja in uresničuje predloge, ki kakovostno spreminjajo skupnosti. 1.2.3.2 Prek lastnega delovanja ozavešča pomen skrbi za demokratično skupnost ter krepi zavedanje o pomenu pripadnosti skupnosti za lastnodobrobit in dobrobit drugih.
1.2.4 Aktivno državljanstvo in politična angažiranost	1.2.4.1 Ob zavedanju pozitivnega pomena politike kot skupnega reševanja izzivov in skrbi za dobrobit vseh, pa tudi iskanja kompromisov in preseganja konfliktov, pozna raznolike oblike demokratičnega političnega angažiranja in se vključuje v politične procese, ki vplivajo na življenja ljudi.
1.2.5 Znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljansko držo	1.2.5.1 Uporabi znanja vsakega predmetnega področja za kritično in aktivno državljansko držo.

1.3 KULTURA IN UMETNOST

1.3.1 Sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti	1.3.1.1 Intuitivno ali zavestno (individualno in v skupini) vzpostavlja odnos do kulture, umetnosti, umetniške izkušnje in procesov ustvarjanja ter ob tem prepozna lastna doživetja in se vživlja v izkušnjo drugega. itd.).
1.3.2 Raziskovanje in spoznavanje kulture ter umetnosti	1.3.2.1 Raziskuje in spozna kulturo, umetnost, umetniške zvrsti ter njihova izrazna sredstva v zgodovinskem in kulturnem kontekstu.
1.3.3 Izražanje v umetnosti in z umetnostjo	1.3.3.1 Je radoveden in raziskuje materiale in umetniške jezike, se z njimi izraža, razvija domišljijo ter pogloblja in širi znanje tudi na neumetniških področjih.
1.3.4 Uživanje v ustvarjalnem procesu ter dosežkih kulture in umetnosti	1.3.4.1 Uživa v ustvarjalnosti, se veseli lastnih dosežkov in dosežkov drugih. 1.3.4.2 V varnem, odprtem in spodbudnem učnem okolju svobodno izraža želje in udejanja ustvarjalne ideje.
1.3.5 Živi kulturo in umetnost	1.3.5.1 Živi kulturo in umetnost kot vrednoto v domačem in šolskem okolju ter prispeva k razvoju šole kot kulturnega središča in njenemu povezovanju s kulturnim in z družbenim okoljem.

2 /// TRAJNOSTNI RAZVOJ

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

2.1 POOSEBLJANJE VREDNOT TRAJNOSTNOSTI

2.1.1 Vrednotenje trajnostnosti	2.1.1.1 Kritično oceni povezanost lastnih vrednot in vrednot družbe s trajnostnostjo glede na svoje trenutne zmožnosti ter družben položaj.
2.1.2 Podpiranje pravičnosti	2.1.2.1 Pri svojem delovanju upošteva etična načela pravičnosti, enakopravnosti ter sočutja.
2.1.3 Promoviranje narave	2.1.3.1 Odgovoren odnos do naravnih sistemov gradi na razumevanju njihove kompleksnosti in razmerij med naravnimi ter družbenimi sistemi.

2.2 SPREJEMANJE KOMPLEKSNOSTI V TRAJNOSTNOSTI

2.2.1 Sistemsko mišljenje	2.2.1.1 K izbranemu problemu pristopa celostno, pri čemer upošteva povezanost okoljskega, gospodarskega in družbenega vidika. 2.2.1.2 Presoja kratkoročne in dolgoročne vplive delovanja posameznika in družbenih skupin v družbi, družbe na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
2.2.2 Kritično mišljenje	2.2.2.1 Kritično presoja informacije, poglede in potrebe o trajnostnem razvoju z vidika naravnega okolja, živih bitij in družbe, pri čemer upošteva različne poglede, pogoje z osebnim, socialnim in kulturnim ozadjem.
2.2.3 Formuliranje problema	2.2.3.1 Pri opredelitvi problema upošteva značilnosti problema – (ne)jasnost, (ne)opredeljenost, (ne)določljivost problema – in lastnosti reševanja – (ne)definirane, (ne)sistemske rešitve – ter vpletenost deležnikov.

2.3 ZAMIŠLJANJE TRAJNOSTNIH PRIHODNOSTI

2.3.1 Pismenost za prihodnost	2.3.1.1 Na podlagi znanja, znanstvenih dognanj in vrednot trajnostnosti razume ter vrednoti možne, verjetne in želene trajnostne prihodnosti (scenarije). 2.3.1.2 Presoja dejanja, ki so potrebna za doseganje želene trajnostne prihodnosti.
2.3.2 Prilagodljivost	2.3.2.1 V prizadevanju za trajnostno prihodnost tvega in se kljub negotovostim prilagaja ter sprejema trajnostne odločitve za svoja dejanja.
2.3.3 Raziskovalno mišljenje	2.3.3.1 Pri načrtovanju in reševanju kompleksnih problemov/-atik trajnostnosti uporablja in povezuje znanja in metode različnih znanstvenih disciplin ter predlaga ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve.

2.4 UKREPANJE ZA TRAJNOSTNOST

2.4.1 Politična angažiranost	2.4.1.1 Ob upoštevanju demokratičnih načel kritično vrednoti politike z vidika trajnostnosti ter sodeluje pri oblikovanju trajnostnih politik in prakse na lokalni, regionalni, nacionalni ter globalni ravni.
2.4.2 Kolektivno ukrepanje	2.4.2.1 Pri prizadevanju in ukrepanju za trajnostnost upošteva demokratična načela in aktivno ter angažirano (konstruktivno) sodeluje z drugimi.
2.4.3 Individualna iniciativa	2.4.3.1 Se zaveda lastnega potenciala in odgovornosti za trajnostno delovanje in ukrepanje na individualni, kolektivni ter politični ravni.

3.1 DUŠEVNA DOBROBIT

3.1.1 Samozavedanje	3.1.1.1 Zaznava in prepoznavna lastno doživljanje (telesne občutke, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) ter lastno vedenje. 3.1.1.2 Skozi izkušnje razume povezanost različnih vidikov lastnega doživljanja (telesni občutki, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) v specifičnih situacijah (npr. ob doživljanju uspeha in neuspeha v učnih in socialnih situacijah).
3.1.2 Samouravnavanje	3.1.2.1 Uravnava lastno doživljanje in vedenje (npr. v stresnih učnih in socialnih situacijah). 3.1.2.2 Razvija samozaupanje in samospoštovanje. 3.1.2.3 Se učinkovito spoprijema z negotovostjo in kompleksnostjo. 3.1.2.4 Učinkovito upravlja, organizira čas učenja in prosti čas.
3.1.3 Postavljanje ciljev	3.1.3.1 Prepoznavna lastne interese, lastnosti, močna in šibka področja ter v skladu z njimi načrtuje kratkoročne in dolgoročne cilje (vezane na duševno, telesno, socialno in učno področje). 3.1.3.2 Spremlja doseganje in spreminjanje načrtovanih ciljev. 3.1.3.3 Razvija zavzetost in vztrajnost ter krepi zmožnosti odložitve nagrade.
3.1.4 Prožen način razmišljanja	3.1.4.1 Razvija osebno prožnost, razvojno miselno naravnost, radovednost, optimizem in ustvarjalnost. 3.1.4.2 Učinkovito se spoprijema s problemskimi situacijami, ki zahtevajo proaktivno miselno naravnost.
3.1.5 Odgovornost in avtonomija	3.1.5.1 Krepi odgovornost, avtonomijo in skrbi za osebno integriteto.

3.2 TELESNA DOBROBIT

3.2.1 Gibanje in sedenje	3.2.1.1 Razume pomen vsakodnevnega gibanja za zdravje in dobro počutje. 3.2.1.2 Razvija pozitiven odnos do gibanja. 3.2.1.3 Vključuje se v različne gibalne dejavnosti, tudi tiste, ki razbremenijo naporen vsakdan. 3.2.1.4 Razume škodljivosti dolgotrajnega sedenja, razvija navade za prekinitev in zmanjšanje sedenja.
3.2.2 Prehrana in prehranjevanje	3.2.2.1 Razume pomen uravnotežene prehrane. 3.2.2.2 Razvija navade zdravega prehranjevanja. 3.2.2.3 Oblikuje pozitiven odnos do hrane in prehranjevanja.
3.2.3 Sprostitev in počitek	3.2.3.1 Razume pomen počitka in sprostitve po miselnem ali telesnem naporu. 3.2.3.2 Spozna različne tehnike sproščanja in uporablja tiste, ki mu najbolj koristijo. 3.2.3.3 Razume pomen dobrih spalnih navad za učinkovito telesno in miselno delovanje ter ravnanje.
3.2.4 Varnost	3.2.4.1 Spozna različne zaščitne ukrepe za ohranjanje zdravja. 3.2.4.2 Ravna varno in odgovorno, pri čemer skrbi za ohranjanje zdravja sebe in drugih.
3.2.5 Preventiva pred različnimi oblikami zasvojenosti	3.2.5.1 Usvaja znanje o oblikah in stopnjah zasvojenosti ter o strategijah, kako se jim izogniti oz. jih preprečiti z zdravim življenjskim slogom.

3.3 SOCIALNA DOBROBIT

3.3.1 Socialno zavedanje in zavedanje raznolikosti	3.3.1.1 Ozavešča lastno doživljanje in vedenje v odnosih z drugimi. 3.3.1.2 Zaveda se in prepoznavna raznolikosti v ožjem (oddelek, vrstniki, družina) in širšem okolju (šola, lokalna skupnost, družba).
3.3.2 Komunikacijske spretnosti	3.3.2.1 Razvija spretnosti aktivnega poslušanja, asertivne komunikacije, izražanja interesa in skrbi za druge.
3.3.3 Sodelovanje in reševanje konfliktov	3.3.3.1 Konstruktivno sodeluje v različnih vrstah odnosov na različnih področjih. 3.3.3.2 Krepi sodelovalne veščine, spretnosti vzpostavljanja in vzdrževanja kakovostnih odnosov v oddelku, družini, šoli, širši skupnosti, temelječih na spoštljivem in asertivnem komuniciranju ter enakopravnosti.
3.3.4 Empatija	3.3.4.1 Krepi zmožnosti razumevanja in prevzemanja perspektive drugega. 3.3.4.2 Prepoznavna meje med doživljanjem sebe in drugega. 3.3.4.3 Uravnava lastno vedenje v odnosih, upoštevajoč več perspektiv hkrati.
3.3.5 Prosocialno vedenje	3.3.5.1 Krepi prepoznavanje in zavedanje potrebe po nudenju pomoči drugim. 3.3.5.2 Prepoznavna lastne potrebe po pomoči in strategije iskanja pomoči. 3.3.5.3 Krepi družbeno odgovornost.

4 /// DIGITALNA KOMPETENTNOST

SKUPNI CILJI IN NJIHOVO UMEŠČANJE V UČNE NAČRTE TER KATALOGE ZNANJ

POVZETO PO PUBLIKACIJI WWW.ZRSS.SI/PDF/SKUPNI_CILJI.PDF

4.1 INFORMACIJSKA IN PODATKOVNA PISMENOST

4.1.1 Brskanje, iskanje in filtriranje podatkov, informacij ter digitalnih vsebin	4.1.1.1 Izraža informacijske potrebe, išče podatke, informacije in vsebine v digitalnih okoljih ter izboljšuje osebne strategije iskanja.
4.1.2 Vrednotenje podatkov, informacij in digitalnih vsebin	4.1.2.1 Analizira, primerja in kritično vrednoti verodostojnost in zanesljivost podatkov, informacij in digitalnih vsebin.
4.1.3 Upravljanje podatkov, informacij in digitalnih vsebin	4.1.3.1 Podatke zbira, obdeluje, prikazuje in shranjuje na najustreznejša mesta (trdi disk, oblak, USB itd.) tako, da jih zna kasneje tudi najti.

4.2 KOMUNIKACIJA IN SODELOVANJE

4.2.1 Interakcija z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.1.1 Sporazumeva se z uporabo različnih digitalnih tehnologij in razume ustrezna sredstva komunikacije v danih okoliščinah.
4.2.2 Deljenje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.2.1 Deli podatke, informacije in digitalne vsebine z drugimi z uporabo ustreznih digitalnih tehnologij. Deluje v vlogi posrednika in je seznanjen s praksami navajanja virov ter avtorstva.
4.2.3 Državljsko udejstvovanje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.3.1 Išče in uporablja portale za udejstvovanje v družbi. Poišče skupine, ki zastopajo njegove interese, s pomočjo katerih lahko aktivno daje predloge za spremembe.
4.2.4 Sodelovanje z uporabo digitalnih tehnologij	4.2.4.1 Z digitalnimi orodji soustvarja skupno vsebino in se zavzema za krepitev sodelovanja med člani.
4.2.5 Spletni bonton	4.2.5.1 Pri uporabi digitalnih tehnologij in omrežij prilagaja svoje vedenje pričakovanjem ter pravilom, ki veljajo v določeni skupini.
4.2.6 Upravljanje digitalne identitete	4.2.6.1 Ustvari eno ali več digitalnih identitet in z njimi upravlja, skrbi za varovanje lastnega ugleda ter za ravnanje s podatki, ki nastanejo z uporabo številnih digitalnih orodij in storitev v različnih digitalnih okoljih.

4.3 USTVARJANJE DIGITALNIH VSEBIN

4.3.1 Razvoj digitalnih vsebin	4.3.1.1 Ustvarja in ureja digitalne vsebine v različnih formatih.
4.3.2 Umeščanje in poustvarjanje digitalnih vsebin	4.3.2.1 Digitalne vsebine obogati z dodajanjem slik, glasbe, videoposnetkov, vizualnih efektov idr.
4.3.3 Avtorske pravice in licence	4.3.3.1 Pozna licence in avtorske pravice. Spoštuje pravice avtorjev in jih ustrezno citira.
4.3.4 Programiranje	4.3.4.1 Zna ustvariti algoritem za rešitev enostavnega problema. Zna odpraviti preproste napake v programu.

4.4 VARNOST

4.4.1 Varovanje naprav	4.4.1.1 Deluje samozaščitno; svoje naprave zaščiti z ustreznimi gesli, programsko opremo in varnim ravnanjem, jih ne pušča brez nadzora v javnih prostorih idr.
4.4.2 Varovanje osebnih podatkov in zasebnosti	4.4.2.1 Varuje osebne podatke in podatke drugih ter prepoznava zaupanja vredne ponudnike digitalnih storitev.
4.4.3 Varovanje zdravja in dobrobiti	4.4.3.1 Digitalno tehnologijo uporablja uravnoteženo, skrbi za dobro telesno in duševno dobrobit ter se izogiba negativnim vplivom digitalnih medijev.
4.4.4 Varovanje okolja	4.4.4.1 Zaveda se vplivov digitalnih tehnologij in njihove uporabe na okolje.

4.5 REŠEVANJE PROBLEMOV

4.5.1 Reševanje tehničnih težav	4.5.1.1 Prepozna tehnične težave pri delu z napravami ali digitalnimi okolji ter jih rešuje.
4.5.2 Prepoznavanje potreb in opredelitev tehnoloških odzivov	4.5.2.1 Prepoznava in ocenjuje potrebe, izbira ter uporablja digitalna orodja in jih prilagaja lastnim potrebam.
4.5.3 Ustvarjalna uporaba digitalne tehnologije	4.5.3.1 S pomočjo digitalne tehnologije ustvarja rešitve in novosti v postopkih ter izdelkih.
4.5.4 Prepoznavanje vrzeli v digitalnih kompetencah	4.5.4.1 Prepozna vrzeli v svojih digitalnih kompetencah, jih po potrebi izboljšuje in dopolnjuje ter pri tem podpira tudi druge.

5.1 ZAMISLI IN PRILOŽNOSTI

5.1.1 Odkrivanje priložnosti	5.1.1.1 Prepoznavava avtentične izzive kot priložnosti za ustvarjanje vrednost zase in za druge.
5.1.2 Ustvarjalnost in inovativnost	5.1.2.1 Pri reševanju izzivov na ustvarjalen način uporablja znanje in izkušnje za ustvarjanju boljših rešitev. 5.1.2.2 Pripravi nabor možnih rešitev izziva, pri čemer stremi k oblikovanju vrednosti za druge.
5.1.3 Vizija	5.1.3.1 Oblikuje vizijo prihodnosti, ki vključuje odgovore na vprašanja, kaj namerava početi v prihodnosti, kakšen želi postati in kakšno skupnost želi sooblikovati.
5.1.4 Vrednotenje zamisli	5.1.4.1 Vrednoti rešitve ob upoštevanju kriterijev po načelu ustvarjanja dobrobiti za druge in izbere ustrezno rešitev.
5.1.5 Etično in trajnostno razmišljanje	5.1.5.1 Prepozna in ovrednoti vpliv svojih odločitev ter ravnanj na skupnost in okolje.

5.2 VIRI

5.2.1 Samozavedanje in samoučinkovitost	5.2.1.1 Prepozna svoje želje, močna in šibka področja ter zaupa, da lahko pozitivno vpliva na ljudi in situacije.
5.2.2 Motiviranost in vztrajnost	5.2.2.1 Je pozitivno naravnani, samozavesten in osredotočen na proces reševanja izziva. 5.2.2.2 Vztraja pri opravljanju kompleksnejših nalog.
5.2.3 Vključevanje virov	5.2.3.1 Pridobi podatke in sredstva (materialna, nematerialna in digitalna), potrebne za prehod od zamisli k dejanjem, s katerimi odgovorno in učinkovito upravlja, pri čemer upošteva učinkovito izrabo lastnega časa in finančnih sredstev.
5.2.4 Vključevanje človeških virov	5.2.4.1 Spodbuja in motivira druge pri reševanju skupnih nalog. 5.2.4.2 Poišče ustrezno pomoč posameznika (npr. vrstnika, učitelja, strokovnjak itd.) ali strokovne skupnosti. 5.2.4.3 Razvije spretnosti za učinkovito komunikacijo, pogajanje, vodenje, ki so potrebne za doseganje rezultatov.
5.2.5 Finančna pismenost	5.2.5.1 V različnih življenjskih situacijah prepozna in rešuje finančne izzive (viri finančnih sredstev, skrb za denar, poslovanje npr. z banko, zavarovalnico ter drugimi finančnimi institucijami, ocena potrebnih sredstev, tveganj in odločitev o zadolževanju ter naložbi, varčevanju). 5.2.5.2 Sprejema odgovorne finančne odločitve za doseganje blaginje (osebne in za skupnost). 5.2.5.3 Pridobiva ustrezno znanje na področju finančne pismenosti za kakovostno vsakdanje in poklicno življenje.

5.3 K DEJANJEM

5.3.1 Prevzemanje pobude	5.3.1.1 Spodbuja in sodeluje pri reševanju izzivov, pri čemer prevzema individualno in skupinsko odgovornost.
5.3.2 Načrtovanje in upravljanje	5.3.2.1 V procesu reševanja problemov si zastavlja kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje, opredeli prednostne naloge in pripravi načrt. 5.3.2.2 Prilagaja se nepredvidnim spremembam.
5.3.3 Obvladovanje negotovosti, dvoumnosti in tveganja	5.3.3.1 Na nepredvidene situacije se odziva s pozitivno naravnanoostjo in ciljem, da jih uspešno razreši. 5.3.3.2 Pri odločitvah primerja in analizira različne informacije, da zmanjša negotovost, dvoumnost in tveganja.
5.3.4 Sodelovanje	5.3.4.1 Sodeluje z različnimi posamezniki ali skupinami. 5.3.4.2 Morebitne spore rešuje na konstruktiven način in po potrebi sklepa kompromise.
5.3.5 Izkusveno učenje	5.3.5.1 Z reševanjem izzivov pridobiva nove izkušnje in jih upošteva pri sprejemanju nadaljnjih odločitev. 5.3.5.2 Presoja uspešnost doseganja zastavljenih ciljev in pri tem prepozna priložnosti za nadaljnje učenje. 5.3.5.3 Prepozna priložnosti za aktivno uporabo pridobljenega znanja v novih situacijah. 5.3.5.4 Povratne informacije uporabi za nadaljnji razvoj podjetnostne kompetence.